

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Ramdalen

En utvärdering om lokalförankring,
deltagande, dialog och kommunikation.

Rapportnr: 2009:86

ISSN: 1403-168X

Rapportansvarig/text: Ulrika Dagård

Foto: Maria Karlsson

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, naturvårdsenheten

Rapporten finns som pdf på www.lansstyrelsen.se/vastragotaland under Publikationer/ Rapporter.

Sammanfattning

Syftet med föreliggande utvärdering har varit att kartlägga länsstyrelsen Västra Götalands arbetsmetod i områdesskyddsärendet i Ramdalen med utgångspunkt från de olika intressenternas uppfattningar. Utvärderingen har fokuserat på lokal förankring, delaktighet och dialog och kommunikation. Syftet har också varit att komma med förslag på framtida åtgärder beträffande arbetsmetod, där det har varit möjligt.

Området Ramdalen ligger i Bengtsfors kommun i norra Dalsland. I området har pågått/pågår en områdesskyddsprocess avseende skydd och bevarandet av rika natur- och kulturvärden. Ärendet startade hösten 2006 och är i dags dato inte avslutat. Under processens gång valde länsstyrelsen att ändra arbetsmetod efter att omfattande protester uppstod från markägare. Efter den 3 juni 2008 beslöt länsstyrelsen sig för att arbeta med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation. Trots att utvärderingens fokus främst ligger på lokal förankring så har hela processen utvärderats från hösten 2006 till hösten 2009 för att få ett före och efter perspektiv.

Utvärderingen är en intressentutvärdering så tillvida att det är intressenternas uppfattningar som undersöks. Med utgångspunkt från Naturvårdsverkets rapport *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* (2003) har en programteori konstruerats som har till syfte att åskådliggöra processens syfte och logik. Det metodologiska tillvägagångssättet har inneburit att intervjuer har genomförts med identifierade intressenter utifrån centralitetsprincipen. De intressenter som har intervjuats är företrädare för intresseorganisationer (LRF och Södra Skogsägarna) och för länsstyrelsen och skogsstyrelsen, samt markägare/brukare.

Resultatet av utvärderingen visar att processen i Ramdalen, efter att arbetssättet med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation inleddes, till stor del överensstämmer med utvärderingens programteori. Utifrån intressenternas uppfattningar har följande slutsatser och förslag på åtgärder kunnat konstateras. Nedanstående ska ses som förslag till möjligheter i länsstyrelsens fortsatta arbete med områdesskydd oavsett arbetsmetod.

- Metoder för att pedagogiskt kunna förklara varför länsstyrelsen vill skydda naturvärden, samt förklara inventeringar, behöver utarbetas.
- Oavsett vilken arbetsmetod länsstyrelsen väljer att inleda ett ärende avseende områdesskydd på, kan det vara bra att förankra ärendet genom så tidig information som möjligt. Ett led i detta kan vara att inledningsvis försöka kontakta markägare/brukare genom personliga möten och/eller eventuellt stormöten. Att enbart sända ut brev kan vara vanskligt eftersom innehållet lätt kan misstolkas eller betraktas vara otillräckligt.

- Lokal förankring med fokus på dialog och kommunikation, vilket inkluderar många personliga möten, kräver mer tid- och resurser från länsstyrelsen och skogsstyrelsen. Samtidigt kan fördelen vara att länsstyrelsen och skogsstyrelsen undviker uppslitande förtroendekriser som också kan vara synnerligen tids – och resurskrävande.
- Länsstyrelsens representanter bör undvika att ha möten hemma hos enskilda markägare, eftersom det kan finnas en risk med att en alltför familjär ton kan verka avskräckande på utomstående aktörer som vill engagera sig.
- Ur ett demokratiskt och representativt perspektiv bör fler aktörer än bara markägare delta i en process avseende områdesskydd. Det är viktigt att fler aktörer får komma till tals än bara de som har de främsta möjligheterna att sätta agendan. Att enbart ha ett markägareperspektiv kan vara otillräckligt. Det är processledarens uppgift att kunna sammanjämka alla enskilda intressen. Likväl får en bedömning göras från fall till fall.
- Arbetsmetoden med lokal förankring är diffus, eftersom aktörerna gemensamt ska utforma målen. För att länsstyrelsens representanter ska kunna vara så tydliga som möjligt bör man tydligt presentera arbetsmetoden och förklara dess innebörd. Det kan också vara klokt att lägga fram en övergripande målbild så tidigt som möjligt. En viss styrning av processen är nödvändig.
- Samsynsdokumentet som ska undertecknas av länsstyrelsen och markägarna är att betrakta som ett förtroendedokument som inte är juridiskt bindande. Därmed går det att konstatera att skyddet av naturvärdena inte blir långsiktigt. En framtida utvärdering av processen i Ramdalen är nödvändig att göra för att se hur skyddet långsiktigt utvecklas.
- Även om samsynsdokumentet undertecknas så blir inte området i Ramdalen formellt skyddat med utgångspunkt från miljöbalken. Om arbetsmetoden med lokal förankring och frivillighet användas mer frekvent av länsstyrelserna måste former utarbetas beträffande det formella skyddet. Ett tillvägagångssätt kan vara att använda sig av de former som används av skogsstyrelsen så som *frivilliga avsättningar*, eller, så krävs det att lagändringar genomförs.
- Arbetsmetoden med lokal förankring löser inte den inneboende konflikten som finns inbyggd i processer med områdesskydd. Få markägare ställer sig inledningsvis positiva till att staten är intresserad av de naturvärden som finns på deras mark. Likväl är metoden ett utmärkt medel för att kunna bygga upp ett positivt samtalsklimat kring bevarandet av natur – och kulturvärden. Metoden kan också ge ”good will” för läns-

styrelsernas framtida arbete med områdeskydd och bör ses som ett utmärkt komplement att arbeta med oavsett hur formerna för områdesskydd sedan utarbetas.

Förord

Som en del av magisterprogrammet i statsvetenskap vid Högskolan i Halmstad har jag genomfört en utvärderingstermin/praktiktermin hos naturvårdsenheten i Vänersborg, Länsstyrelsen Västra Götaland. Förutom att delta i förvaltningens/enhetens löpande arbetsuppgifter ingick också att producera en rapport/utvärdering vilken ligger till grund för examinationen. Föreliggande utvärdering är min examensrapport som berör lokal förankring, dialog, kommunikation och deltagande i den områdesskyddsprocess som har pågått/pågår i området Ramdalen, i Bengtsfors kommun, norra Dalsland. Förhoppningen är också att utvärderingen ska komma till användning hos naturvårdsenheten, länsstyrelsen Västra Götaland i det fortsatta arbetet med att förbättra dialogen och kommunikationen i områdesskyddsärenden.

Att processen i Ramdalen blev föremål för min utvärdering är beroende av att ärendet har betraktats som ett pilotprojekt hos naturvårdsenheten, länsstyrelsen Västra Götaland när det gäller arbetsmetoden lokal förankring. Därtill är jag själv mycket intresserad av hur man på bästa sätt kommunicerar och implementerar demokratiskt fattade miljö- och naturvårdspolitiska beslut med personer som berörs direkt eller indirekt av besluten.

Så här inledningsvis vill jag också passa på tacka alla de personer som har ställt upp på timslånga intervjuer och diskuterat och delgett mig av sina erfarenheter avseende områdesskyddsärendet i Ramdalen. Utan er ovärderliga hjälp hade det inte blivit någon utvärdering, ingen nämnd och ingen glömd.

Jag vill också tacka alla de som jobbar med rovdjursfrågor på naturvårdsenheten, Vänersborg, Länsstyrelsen Västra Götaland, Anita, Maria, Nelly, Robert, Lisbeth, Pernilla och Magnus, för ett gott samarbete och för att ni har delgett mig av era kunskaper. Tack vare er har jag fått en utökad förståelse för rovdjursförvaltningen och för den svenska rovdjurspolitiken, vilket gör att jag fortsättningsvis, än mer, vill arbeta med dessa frågor framförallt med fokus på delaktighet, dialog och kommunikation.

Ulrika Dagård

Halmstad, december 2009

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	3
2. Ramdalen – En bakgrundsbeskrivning.....	4
3. Teori och begrepp.....	9
3.1 Programteori.....	9
3.2 Begrepp	12
3.2.1 Lokal förankring.....	12
4. Metod, material och tillvägagångssätt.....	13
4.1 Intressentutvärdering	13
4.2 Intervjuer	13
4.3 Avgränsningar och urval	14
4.4 Källkritik	15
4.5 Material	15
5. Processen i Ramdalen.....	16
5.1 Kunskaper.....	16
5.1.1 Slutsatser	16
5.2 Tidig information	17
5.2.1 Slutsatser	18
5.3 Personliga möten	19
5.3.1 Slutsatser	19
5.4 Demokrati och representativitet	20
5.4.1 Slutsatser	20
5.5 Konflikter	21
5.5.1 Slutsatser	21
5.6 Situationsanpassning	22
5.6.1 Slutsatser	22
5.7 Inlevelseförmåga	23
5.7.1 Slutsatser	23
5.8 Förankringsprocesser/ tid och former	24
5.8.1 Slutsatser	24
5.9 Tydliga besked	25
5.9.1 Slutsatser	25
5.10 Kontinuitet.....	26
5.10.1 Slutsatser	26
5.11 Sammanfattning	27
6. Dialog och kommunikation i Ramdalen.....	30
6.1 Frågeställning	30
6.1.1 Slutsatser	30
7. Lokalförankring och utökad dialog och kommunikation som arbetsmetod.....	31
7.1 Frågeställning	31
7.1.1 Slutsatser	31
8. Förståelse för områdesskydd genom lokalförankring och utökad dialog och kommunikation?.....	32
8.1 Frågeställning	32
8.1.1 Slutsatser	32

9. Slutsatser och förslag till åtgärder och förbättringar	34
9.1 Frågeställning	34
9.1.1 Slutsatser och förslag till åtgärder	34

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Ett tillvägagångssätt för att skydda värdefull natur är att bilda naturreservat. Att bilda reservat är ingen ny företeelse i svensk miljöpolitik och lagstiftning. I naturskyddslagen från 1909 gavs möjligheten att bilda nationalparker. Senare och modernare former avseende områdeskydd finns i 1964 års naturvårdslag. I och med denna lag blev bildandet av naturreservat den dominerande skyddsformen för naturområden i Sverige. Miljö- och naturvårdspolitiken har blivit allt mer offensiv och antalet reservat och skyddade områden har ökat under de senare decennierna.¹ Likväl är inte bildandet av naturreservat den enda bevarandeformen som är möjlig när det gäller områdesskydd. Andra bevarandeformer är ”nationalpark, biotopskyddsområden, naturvårdsavtal och frivilliga avsättningar”.²

I den svenska naturvårdspolitiken har man under det senaste decenniet allt mer fokuserat på lokal förankring och dialog inom naturvården. Som en del i detta lämnade regeringen en proposition till riksdagen *En samlad naturvårdspolitik 2001/2002*:173 där man betonade behovet av ”lokal förankring och dialog”. Samtidigt underströk man att lokal förankring inte skulle stå i motsättning till de uppsatta miljömålen. De skulle också fortsättningsvis vara främst prioriterade.³

Anledningen till ökad medvetenhet om vikten av lokal förankring och dialog har sin upprinnelse i de problem och konflikter som stundtals uppstår när naturvärden ska skyddas och eventuellt naturreservat bildas. Många markägare är negativa till att staten ”tar över” deras mark och markanvändning. De önskar fortsättningsvis att själva få bruka mark och skog. Samtidigt vill jägare, fiskare eller skoteråkare kunna få fortsätta med sina fritidssysselsättningar, utan att deras verksamheter begränsas. I detta går också att urskilja en konflikt mellan det beslutsfattande centrum och periferin.⁴

I Bengtsfors kommun i norra Dalsland ligger området/byn Ramdalen. Området är rikt på natur - och kulturvärden. Det beror på den kalkrika berggrunden och områdets brukningshistoria.⁵ Redan i mitten av 1970-talet var länsstyrelsen, dåvarande Älvsborgs län, intresserad av att bilda ett naturreservat för att kunna skydda de unika natur- och kulturvärdena. Dock gav

¹ Naturvårdsverket 2003 *Bildande och förvaltning av naturreservat* s 17

² Länsstyrelsen Västra Götaland & Skogsstyrelsen Länsstyrelsens rapportserie 2006 *Strategi för formellt skydd av skogsmark i Västra Götalands län* s 19.

³ Rapport 5264-0 ifrån Naturvårdsverket 2003 *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 5

⁴ Rapport 5264-0 ifrån naturvårdsverket 2003 *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 5

⁵ Karlsson, M 2009 *Utkast till samsynsdokument* s 1

länsstyrelsen upp planerna då motståndet mot reservatsbildning var kompakt från markägarna.⁶

Emellertid väcktes frågan återigen till liv hösten 2006 då naturvårdsenheten vid länsstyrelsen Västra Götalands län beställde en naturinventering av området. Ånyo uppstod ett intensivt motstånd hos flertalet av markägarna vilka absolut inte önskade att naturreservat skulle bildas på deras marker. Därefter har turerna kring ärendet varit många. Några markägare har valt att avyttra mark till Naturvårdsverket/staten, på dessa marker ligger förslag om att ett mindre naturreservat ska bildas. Övriga markägare har i samråd med länsstyrelsen kommit överens om att underteckna ett samsynsdokument, vilket innebär att markägarna åtar sig att sköta sin mark så att de naturvärden som har identifierats bevaras. Samsynsdokumentet är inte juridiskt bindande utan är att betrakta som ett ömsesidigt förtroendedokument mellan myndigheten och markägarna. Naturreservatsplanerna för området har hittills inte realiserats och ärendet är fortfarande pågående.

Det som är intressant beträffande området Ramdalen är att länsstyrelsen beslöt sig för att ändra arbetsmetod efter att de omfattande protesterna från markägarna uppstod och efter att representanter från länsstyrelsen deltagit i en gemensam exkursion i Ramdalen den 3 juni 2008 som arrangerades av Södra Skogsägarna och Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)⁷ tillsammans med markägarna. Istället för att fortsätta med det vanliga arbetssättet övergick länsstyrelsen till att arbeta med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation.

Med utgångspunkt från ovanstående genomgång infinner sig frågan som också ska utvärderas: Hur har intressenterna, det vill säga markägare/brukare, representanter för intresseorganisationer och företrädare för länsstyrelsen och skogsstyrelsen upplevt processen i Ramdalen? För att få ett före- och efterperspektiv kommer hela processen att utvärderas från hösten 2006 till hösten 2009, även om fokus framförallt kommer att ligga på lokal förankring som arbetsmetod. Processen kommer att utvärderas med utgångspunkt från Naturvårdsverkets rapport *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog?* I denna rapport presenterar Naturvårdsverket ett antal framgångsfaktorer och fallgropar och beskriver vad som krävs för att länsstyrelsen och skogsstyrelsen ska kunna lyckas med lokala förankringsprocesser när naturvärden ska skyddas. Naturvårdsverkets rapport är en del i den svenska naturvårdspoliti-

⁶ Intervju med Hans Alexandersson, naturvårdshandläggare länsstyrelsen Västra Götaland 2009-09-17

⁷ LRF, Lantbrukarnas Riksförbund, är en opolitisk intresse- och företagsorganisation som engagerar människor och företag i de gröna näringarna. LRF har cirka 169 000 medlemmar. LRF:s hemsida, 2009 < <http://www.lrf.se/Om-LRF/>> 2009-12-02; Södra Skogsägarna är en ekonomiskföreningen vars medlemmar består av 50 000 sydsvenska skogsägare. Södra Skogsägarnas hemsida, 2009< <http://www.sodra.com/sv/Om-Sodra/>> 2009-12-02

ken som sedan 2000-talets början har fokuserat på dialog, kommunikation och förankringsprocesser.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att utvärdera intressenternas uppfattning om processen i Ramdalen. Tidsspannet som utvärderas sträcker sig från hösten 2006 till hösten 2009. Trots att syftet framförallt är att undersöka förankringsprocessen väljer jag att utvärdera hela processen för att få ett före - och ett efterperspektiv. Likaså kommer intressenternas uppfattningar om vad de anser om framtiden för lokal förankring som arbetsmetod att undersökas, liksom vad intressenterna har för åsikt om vad som händer med människors förståelse för statens arbete med områdesskydd när de involveras i lokala förankringsprocesser. Syftet med utvärderingen är också att komma med konkreta förslag till framtida åtgärder och förbättringar, där det är möjligt.

Utvärderingen kommer att utföras i relation till en programteori som har konstruerats utifrån Naturvårdsverkets rapport *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* och rapportens slutsatser beträffande framgångsfaktorer och fallgropar.

Utifrån ovanstående syfte är det följande frågeställningar som kommer att undersökas och besvaras:

- I. Hur förhåller sig processen i Ramdalen till utvärderingens programteori?
- II. Vilka är intressenternas uppfattningar om hur dialogen och kommunikationen har fungerat?
- III. Anser intressenterna att arbetssättet med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation är att rekommendera vid fortsatt arbete med områdesskydd?
- IV. Får markägare/brukare en större förståelse för statens arbetssätt med områdesskydd genom att delta i lokala förankringsprocesser?
- V. Vilka konkreta åtgärder och förslag till förbättringar finns det att presentera med utgångspunkt från utvärderingen?

2. Ramdalen – En bakgrundsbeskrivning.

Området Ramdalen har varit föremål för reservatsplaner/områdesskydd sedan mitten av 1970-talet efter att inventeringar av områdets biotoper gjordes. Vid den tidpunkten blev inte planerna någon realitet. Anledningen till det var brist på resurser och ett massivt motstånd från markägarna.⁸

Ärendet väcktes åter till liv hösten 2006 när naturvårdsenheten, länsstyrelsen, Västra Götaland ånyo beställde en inventering av områdets biotoper. Inventeringen, som gjordes av konsultföretaget Naturcentrum under vintern 2006-2007, visade att området hade mycket höga naturvärden. Därför föreslog inventerarna att den skyddsform som var mest lämpad för området var naturreservat.⁹ Nelly Grönberg som vid tillfället var handläggare i ärendet, hade innan inventeringen skickat ut ett brev till markägare och andra berörda och varskott dem om att en inventering skulle göras och att ett ärende avseende områdesskydd hade inletts.¹⁰ Med anledning av det påbörjade ärendet skickade markägarna en namnlista till länsstyrelsen där man förklarade att man satte sig emot planerna avseende områdesskydd/reservatsbildning.¹¹ Markägarna konsulterade även Lantmännens Riksförbund (LRF) och Södra Skogsägarna.

I december 2006 inkom en avverkningsanmälan till skogsstyrelsen beträffande en fastighet inom området. Länsstyrelsen förbjöd avverkning av skog på den aktuella egendomen.¹² Därefter följde en korrespondens mellan markägaren och Nelly Grönberg. Följden blev att markägaren, efter att en värdering av området utförts, valde att sälja delar av sin mark till Naturvårdsverket. Ytterligare en markägare med angränsande skog valde också att sälja en del av sitt skogsinnehav till Naturvårdsverket.¹³ När inventeringen var klar i slutet av december 2006, skickade Nelly Grönberg ett brev med resultatet av inventeringen till de berörda markägarna.¹⁴ Någon månad senare kallade hon även till möte och föreslog att hon och markägarna

⁸ Intervju med Hans Alexandersson. Naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Vänersborg Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-09-20

⁹ Ahlén, J & Hultengren, S & Weibull, H, 2007 *Inventering av naturvärden vid Dackehögen, Ånäsebäcken och Ramdalen i Bengtsforskommun i Dalsland – Samt förslag till angränsningar av skyddade områden*

¹⁰ Grönberg, N. 2006-10-02 *Brev till berörda om att inventering av området ska äga rum*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

¹¹ *Brev och namnlista ifrån markägarna till naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland* 2006-10-19, diarienummer 511-70728-2006

¹² Grönberg, N. 2006-12-13 *Länsstyrelsens yttrande till skogsstyrelsen*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

¹³ Naturvårdsverket, *PM Fastighetsaffär* 2008-06-10

¹⁴ Grönberg, N. 2007-01-05 *Brev till markägare om inventeringsresultatet*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

skulle träffas i mindre grupper.¹⁵ Vissa markägare ställde sig kritiska till det och i en skrivelse till länsstyrelsen förklarade markägarna att de ville ha ett stormöte där alla inblandade hade möjlighet att närvara.¹⁶ Därför sände Nelly Grönberg ut en ny inbjudan, men denna gång till ett stormöte med samtliga berörda.¹⁷

Stormötet hölls i april 2007 i församlingshemmet i Dals Långed. Förutom markägarna fanns representanter med för LRF, Svefa¹⁸, skogsstyrelsen och Bengtsfors kommun. Några veckor innan mötet hade det även inkommit två skrivelser till länsstyrelsen, en från LRF och en från Bengtsfors kommun. I skrivelserna stödde man markägarna och tog avstånd från idén om naturreservat.¹⁹ Resultatet av stormötet blev att markägarna bestämt motsatte sig alla typer av områdesskydd. De var även upprörda över hur länsstyrelsen hittills hade hanterat ärendet. Markägarna reagerade också starkt på det civilrättsliga avtalet som handläggaren presenterade under mötet.²⁰ På grund av det massiva motståndet valde länsstyrelsen att avvakta med ärendet. Länsstyrelsens representanter ansåg att det inte fanns någon anledning att skynda på processen.²¹

I slutet av augusti 2007 skickade Nelly Grönberg ett brev till markägarna och andra berörda. Nelly meddelade att hon skulle sluta som handläggare för ärendet eftersom hon skulle vara föräldraledig.²² Senare under hösten skrev också Maria Karlsson till markägarna/de berörda och förklarade att hon var ny handläggare för ärendet.²³

Under hösten 2007 kom det ytterligare en avverkningsanmälan till skogsstyrelsen, avseende en fastighet i området. Maria Karlsson och en representant för skogsstyrelsen besökte fastigheten för att diskutera avverkningsanmälan och titta på de naturvärden som fanns på fastig-

¹⁵Grönberg, N. 2007-02-28 *Brev till markägarna med förslag om möten i mindre grupper*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

¹⁶ *Skrivelse ifrån markägarna där man motsätter sig grupp möten och önskar ett gemensamt möte*. 2007-03-10, diarienummer 511-70728-2006

¹⁷Grönberg, N. 2007-03-21 *Brev till markägarna/de berörda om inbjudan till stormöte*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

¹⁸ Fastighetskonsultbolag som anlitas av länsstyrelsen för att värdera mark.

¹⁹ *Brev/skrivelse ifrån LRF till länsstyrelsen där man stöttar markägarna och motsätter sig naturreservat i området*. 2007-04-10, diarienummer 511-70728-2006; *Brev/skrivelse ifrån Bengtsfors kommun där man stöttar markägarna och motsätter sig naturreservat* 2007-03-23, diarienummer 511-70728-2006

²⁰ Det civilrättsliga avtalet togs fram av Tord Wennerblom efter samråd med Naturvårdsverket. Tanken med avtalet var att markägarna själva skulle ta ett frivilligt ansvar för naturvärden på sina marker. Ingen ersättning skulle betalas ut till markägarna, och det fanns fortfarande begränsningar i markanvändningen. Avtalet kunde sägas upp av markägaren/markägarna. Intervju med Tord Wennerblom dåvarande sakområdesansvarig på naturvårdsenheten Länsstyrelsen, Västra Götaland 2009-10-14

²¹ Intervju med Tord Wennerblom dåvarande sakområdesansvarig på naturvårdsenheten Länsstyrelsen, Västra Götaland 2009-10-14

²²Grönberg, N. 2007-08-30 *Brev ifrån Nelly Grönberg till markägarna/de berörda*. naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

²³Karlsson, M. 2007-10-26 *Brev ifrån Maria Karlsson till markägarna/de berörda*. naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland. Diarienummer 511-70728-2006

heten.²⁴ Man gjorde bedömningen att i den skog som berördes var naturvärdena inte högre än att bifall till avverkning kunde ges.²⁵

Under vintern 2007-2008 hade Maria Karlsson flera personliga träffar med markägarna där hon diskuterade olika frågor som berörde områdesskyddet i Ramdalen. Hon talade också med enskilda markägare i telefon.²⁶ I början av april 2008, sände Maria Karlsson ut ett informationsbrev till markägarna/berörda. I brevet lämnade Maria en lägesrapport över ärendet och förklarade var ärendet befann sig i dagsläget. Hon förklarade också att LRF och Södra Skogsägarna hade tagit initiativ till att inleda ett samarbete med länsstyrelsen.²⁷

Initiativet ledde till att LRF, Södra Skogsägarna och markägarna bjöd in representanter för länsstyrelsen, både från naturvårdsenheten och från landsbygdsenheten, till en större exkursion i Ramdalen i början av juni 2008. På mötet presenterade bland annat Södra Skogsägarnas ekolog Gustaf Aulen sin inventering av området i Ramdalen. Inventeringen hade Aulen gjort tidigare under året i samråd med markägarna.²⁸ Aulens inventering stämde inte till fullo överens med den inventering som Naturcentrum tidigare hade gjort på uppdrag av länsstyrelsen. Exkursionen ledde till att länsstyrelsen beslöt sig för att ändra arbetsmetod för ärendet. Myndigheten släppte planerna på tidigare reservatsgränser och bestämde sig för att arbeta mer förutsättningslöst med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation.²⁹

Under våren 2008 avled en av markägarna som ägde ett betydande markområde som berördes av planerna avseende områdesskydd. Fastigheten tillföll Allmänna arvsfonden. Det föranledde länsstyrelsen att ansöka om arvsavstående hos Allmänna arvsfonden för områdesskydd enligt 7 kap. i miljöbalken. Länsstyrelsen önskade att fonden överlät marken till Naturvårdsverket. Ärendet är ännu inte avgjort, troligen kommer detta att ske under 2010. Beslutet ska fattas av regeringen.

²⁴Karlsson, M. 2007-11-13 *Tjänsteanteckningar förda vid fältstudier*. naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

²⁵ Karlsson, M 2007 *Tillstyrker avverkning på fastigheten Ramdalen 1:63* 2007-11-16, diarienummer 529-93553-2007

²⁶Karlsson, M 2007-12-21 *Tjänsteanteckningar förda vid telefonsamtal*. naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006 ; Karlsson, M 2008-01-24 *Tjänsteanteckningar vid fältbesök*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006; Karlsson, M 2007-07-21 *Tjänsteanteckningar förda vid telefonsamtal* naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006; Karlsson, M 2007-11-13 *Tjänsteanteckningar vid fältbesök*. naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006; Karlsson, M, 2007-12-12 *Tjänsteanteckningar förda vid fältbesök*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006; Karlsson, M 2007-12-04 *Tjänsteanteckningar förda vid telefonsamtal* Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006.

²⁷Karlsson, M 2008-04-22 *Informationsbrev till de berörda*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006

²⁸ Aulen, G 2008 *Hantering av naturvärden och produktionsvärden i ett landskapsperspektiv*

²⁹ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14

Efter att aktörerna hade erbjudits tillfälle att fundera över situationen och förslagen som framkom vid exkursionen i juni, skickade Maria Karlsson ett brev till markägarna/berörda hösten 2008. Maria menade att det var lämpligt att gå vidare med processen.³⁰ I mitten av december 2008 sammankallade därför Maria till ett dialogmöte. Under mötet skulle de framtida planerna för området diskuteras. Syftet var också att arbeta vidare med den information och de riktlinjer som framkommit vid exkursionen den 3 juni 2008.³¹ Mötet hölls på Norebyns camping den 30 januari 2009. Under mötet förklarade både länsstyrelsens och skogsstyrelsens representanter att man var öppna för fler lösningar än naturreservat. En förutsättning var att områdets natur- och kulturvärden skyddades. Resultatet blev att en markägarekommitté bildades som hade till uppgift att ta fram och presentera en plan för det fortsatta arbetet. I planen skulle det framgå vilka natur- och kulturvärden som markägarna respektive länsstyrelsen och skogsstyrelsen gemensamt ville skydda, samt på vilket sätt man önskade att göra det. Maria Karlsson informerade också om, att av den mark som hade köpts in av Naturvårdsverket skulle ett mindre naturreservat bildas.³²

I slutet av maj 2009 bjöd Ramdalens markägarekommitté in länsstyrelsen och skogsstyrelsen till ett möte. Under mötet presenterade Maria Karlsson ett utkast till ett samsynsdokument. I dokumentet hade Maria sammanställt de diskussioner som man gemensamt hade haft hittills. Tanken med samsynsdokumentet var och är fortfarande att dokumentet ska ses som ett förtroendeavtal mellan länsstyrelsen och markägarna där man är överens om vilka natur- och kulturvärdena som ska bevaras. Samsynsdokumentet innebär att markägarna fortfarande har restriktioner beträffande markanvändningen.³³

I mitten av september 2009 hölls ytterligare en exkursion i Ramdalen, där markägare, sommarstugeägare samt representanter för länsstyrelsen, skogsstyrelsen, LRF och Södra Skogsägarna medverkade. Under exkursionen vandrade deltagarna runt i markerna och studerade olika naturtyper. Vidare informerade Maria Karlsson om samsynsdokumentet och menade att eftersom inga synpunkter hade kommit in på dokumentets innehåll, antog hon att de markägare som var berörda var beredda att skriva under. Lars Johansson på länsstyrelsens landsbygdsenhet, presenterade ett förslag över hur man kan sköta naturvärdena framöver, genom att hägna in ett större område och låta amkor beta. Efter mötet beslöt sig de närvarande

³⁰ Karlsson, M 2008-11-27 *Brev till markägarna/ berörda om en fortsatt diskussion kring Ramdalens framtid*, Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

³¹ Karlsson, M 2008-12-16 *Kallelse till dialogmöte om Ramdalens framtid*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

³² Karlsson, M. 2009-02-18 *Mötesanteckningar ifrån dialogmötet i Ramdalen*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

³³ Karlsson, M 2009-06-11 *Lägesrapport och information om samsynsdokumentet till de berörda i ärendet*, Naturvårdsenheten, länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

för att de nya idéerna skulle få lov att sjunka in och att man skulle återförenas någon gång i november 2009.³⁴

Mötet i november har skjutits upp till januari 2010. Vidare har ytterligare ett handläggarsbyte skett i slutet av november 2009, eftersom Maria Karlssons tjänst har avslutats. Tord Wennerblom är den nya handläggaren och det är han som framöver ska arbeta vidare med ärendet och med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation.

³⁴Karlsson, M. 2009-09-30 *Mötesanteckningar ifrån exkursionen i Ramdalen den 13 september* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511,70728-2006

3. Teori och begrepp

3.1 Programteori

Syftet med att använda sig av en programteori i en utvärdering är att försöka sammanfoga det undersökta projektets/processens ”medel och mål”. Konkret försöker utvärderaren förstå och identifiera ett programs/process teori och logik. Detta är av central betydelse eftersom syftet med olika samhällsinterventioner oftast utgår från en plan om hur själva programmet/processen är tänkt att fungera. Planen är oftast inte konkretiserad och nedskrivna i alla led men finns där ändå som en ledstjärna.³⁵

Vanligtvis konstrueras en programteori från ett projekts/programs dokument och från intervjuer med berörda aktörer.³⁶ Beträffande processen i Ramdalen kommer jag istället att utgå från Naturvårdsverkets rapport *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* och rapportens slutsatser beträffande framgångsfaktorer och fallgropar som har identifieras vid lokala förankringsprocesser med utökad dialog och kommunikation. Eftersom författarna till rapporten har utgått från tidigare forskning och ett antal empiriska undersökningar beträffande lokal förankring, gör jag bedömningen att rapportens slutsatser kan ligga till grund för en fungerande programteori beträffande förankringsprocessen i Ramdalen. Det bör påpekas att Naturvårdsverkets rapports syfte när den publicerades 2003 var att den skulle ”bidra till att väcka intresse kring förankringsfrågorna i vid mening och till att utveckla formerna för lokal samverkan och dialog inom naturvården”.³⁷ Detta innebär att rapporten inte är ett styrdokument som reglerar verksamheten.

Istället styrs länsstyrelsernas verksamhet beträffande områdesskydd, liksom övriga verksamheter på myndigheten, av regeringens regleringsbrev. Regleringsbreven ligger till grund för de verksamhetsplaner som styr varje enhet på länsstyrelserna. I den svenska naturvårdspolitiken har man under 2000-talet fokuserat på lokal förankring och dialog vilket även framkommer i regleringsbreven.³⁸ Därmed går det att konstatera att länsstyrelsernas arbete med områdesskydd/bevarande av naturvärden har som mål att delvis fokusera på och implementera lo-

³⁵ Sandberg, B & Faugert, S 2007 *Perspektiv på utvärdering* s 88-89

³⁶ Ibid s 88-89

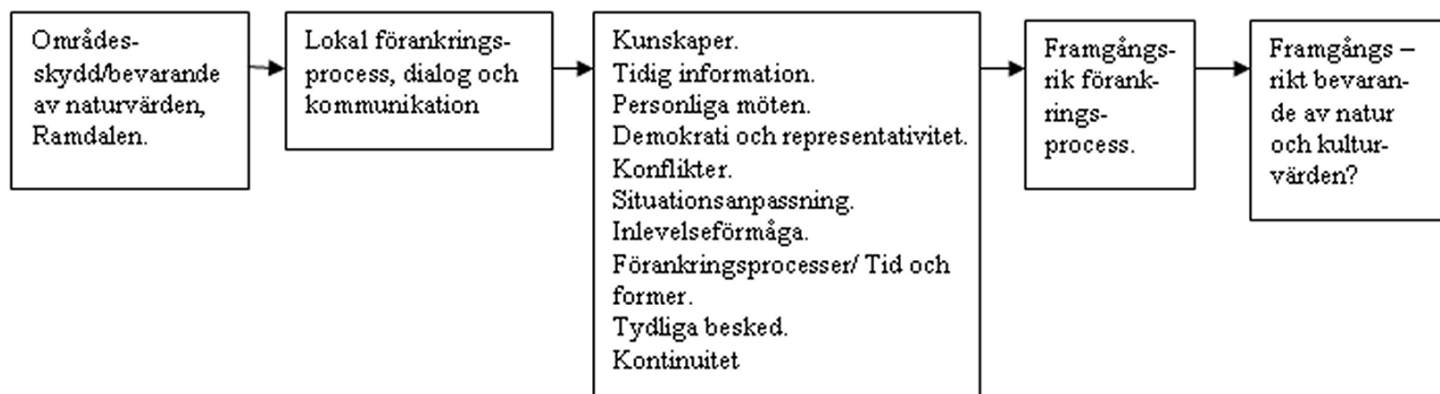
³⁷ Rapport 5264-0 ifrån naturvårdsverket 2003 *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 2

³⁸ Regeringen – Finansdepartementet 2008 *Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Länsstyrelserna* s 10; Regeringen – Finansdepartementet 2007 *Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Länsstyrelserna* s 10; Regeringen – Finansdepartementet 2006 *Regleringsbrev för budgetåret 2006 avseende Länsstyrelserna* s 10; Regeringen – Finansdepartementet 2005 *Regleringsbrev för budgetåret 2005 avseende Länsstyrelserna* s 10

kal förankring, dialog och kommunikation. Rapport 5264-0 från Naturvårdsverket är en del av detta.

Nedanstående figur illustrerar utvärderingens programteori:

Fig 1. Programteori

Nedan följer en förklaring och utveckling av innehållet i ruta tre vilka är de kriterier i programteorin som de empiriska resultaten ska stämmas av mot:

Kunskaper: Utgångspunkten är att de som har ”kunskaper om naturen och dess bevarandevärden också har lättare att acceptera inskränkningar i markanvändningen.” Ofta finns det i lokalsamhället kunskaper om de existerande naturvärdena, men inte i lika hög utsträckning en förståelse för att värdena behöver bevaras till eftervärlden. Därför är det viktigt att på ett pedagogiskt sätt överföra den kunskap som kommer fram i och genom inventeringarna till markägare/brukare och andra berörda så att en ökad insikt och förståelse uppstår för natur- och kulturvärdena.

Samtidigt är det viktigt att naturvårdshandläggarna lyssnar på markägarnas/brukarnas kunskaper om de värden som de anser är värdefulla på sina egna marker. Markägarna/brukarna kan ha ovärderliga kunskaper när det gäller att identifiera ”historisk markanvändning, brukningssätt och kulturminnen.” En sammanvägning av olika kunskapssyner är eftersträvaransvärd.

Tidig information: Det är mest fördelaktigt om förankringsprocessen startar innan en områdesinventering görs. Annars finns det en risk för att inventeringarna uppfattas som inkräktare som ”snokar” runt i markerna. Det är även viktigt att de som är involverade i processen, det

vill säga markägare/brukare, företrädare för intresseorganisationer etc. hålls uppdaterade om det aktuella läget, speciellt om förloppet drar ut på tiden.

Personliga möten: Kontakta markägare och berörda personligen. Brev kan upplevas som opersonliga, liksom stormöten, även om dessa kan spara tid. Ha tidsaspekten i beaktande. Lokala förankringsprocesser tar tid.

Demokrati och representativitet: Det gäller att länsstyrelsens representanter inte bara lyssnar på de ”inflytelserika och röststarka” personerna i lokalsamhället. Den lokala opinionen är oftast inte homogen, även ”kvinnors, ungdomars och inflyttades åsikter ska beaktas”. Genom att vara lyhörd för alla berörda kan man balansera traditionella intressen mot förnyelse vilket kan innebära att man uppmärksammar ny potential i natur – och kulturvärdena.

Konflikter: Det är viktigt att representanter för länsstyrelsen beaktar konflikter i lokalsamhället. Alla har inte samma åsikter och lokalsamhället är ingen homogen enhet. Det finns en risk för att konflikter kan uppstå i och med att en process påbörjas avseende områdesskydd. Sådana konflikter kan försvåra processen.

Situationsanpassning: De som är ansvariga för att leda en förankringsprocess (företrädarna för länsstyrelsen) ska kunna anpassa sig till de situationer som uppkommer. I det ingår att de ska kunna anamma ett flexibelt arbetssätt. Det är önskvärt att de är anpassningsbara och har framförhållning för att snabbt kunna ingripa om något fallerar under processen.

Inlevelseförmåga: Det är viktigt att länsstyrelsens representanter har förmåga att sätta sig in i markägarnas/brukarnas situation och att man som representant kan visa på inlevelseförmåga. Bland annat gäller det att tänka på hur beskedet om områdesskydd uppfattas av markägarna/brukarna.

Förankringsprocesser tid och former: När det gäller att utforma en lokal förankringsprocess är det viktigt att ”låta processen ta tid”. Det tar tid att utforma en dialog med lokalsamhället och det finns inga färdiga lösningar på hur och när förankringsprocessen ska genomföras.

Tydliga besked: lämna besked så tidigt som möjligt om myndigheternas syften och beslut. Informera om processen och lämna preliminära tidsramar.

Kontinuitet: Kontinuitet betonas. Innebörden av begreppet beskriver vikten av att samma person handlägger ett ärende, eftersom den är bekant med tidigare bakgrundsfakta och problematik, samt har vetskap om eventuella ingångna överenskommelser som inte alltid dokumenteras skriftligen, även om detta bör göras. Att samma person finns med är betydelsefullt för att kunna uppnå ”förtroende och goda relationer.”³⁹

Det bör även tilläggas att ruta 5 i programteorin, framgångsrikt bevarande av naturvärden, inte utvärderas. Detta för att den lokala förankringsprocessen i Ramdalen inte är fullständigt slutförd och därför har inte arbetet med skötsel av området kommit igång i full skala. Ett rimligt scenario är att processen förmodligen kommer att fortsätta med ytterligare diskussioner kring olika skötselalternativ. Troligen kommer det vidare att krävas en fortlöpande och kontinuerlig utvärdering av hur natur - och kulturvärdena bevaras i området. Hur detta utvärderingsarbete ska gå till fortsättningsvis finns det idag inga färdiga förslag kring.

3.2 Begrepp

Eftersom studiens syfte är att utvärdera ärendet i Ramdalen med fokus på den lokala förankringsprocessen, är det viktigt att arbeta med en gångbar definition av lokal förankring. Jag kommer därför att utgå från den definition som finns i Naturvårdsverkets rapport *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog*.

3.2.1 Lokal förankring

När ökad medvetenhet, insikt och acceptans uppträder hos ”markägare, närboende och olika intressegrupper” för att skyddsvärda naturområden bevaras antingen genom naturreservat eller andra bevarandeformer, kan man tala om lokal förankring.

Begreppet lokal förankring innefattar också deltagande/delaktighet i den process som leder fram till att områdesskyddet blir en realitet. Det vill säga olika aktörer deltar i dialog/samråd om bevarandet, erhåller tidig information och blir involverade i skötselplaner och i det reella praktiska skötselarbetet. Fokus ligger på dialog och kommunikation.⁴⁰

³⁹ Rapport 5264-0 ifrån Naturvårdsverket 2003 *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7-8

⁴⁰ Ibid s 5-6

4. Metod, material och tillvägagångssätt

4.1 Intressentutvärdering

Utvärderingen är en intressentutvärdering. En intressentutvärdering anammar ett bredare perspektiv än en traditionell brukarutvärdering. Det vill säga, i det idealiska fallet identifieras och involveras samtliga av dem som kan ha ett intresse i eller har varit engagerade i den process/projekt som ska utvärderas. Det är inte bara de som är utsatta för till exempel en myndighetsåtgärd så som vårdtagare inom hemtjänsten, som involveras. Även tjänstemän inom förvaltningen, företrädare för intresseorganisationer, anhöriga, etc. innefattas. Signifikativt för intressentutvärderingar är att de inrymmer ett pluralistiskt och öppet förhållningssätt där stor hänsyn tas till intressenternas uppfattning om vad som är problemet. Det gäller för utvärderaren att vara lyhörd.⁴¹

Mitt tillvägagångssätt har inneburit att jag har identifierat alla de intressenter som har haft ett intresse eller varit direkt involverade i processen i Ramdalen. Därefter har jag gjort ett urval och genomfört intervjuer med ett antal av intressenterna. Att alla intressenter inte har involverats och därmed intervjuats är beroende av utvärderingens omfång och tidsram. Jag gör ändå bedömningen att förfarandet är rimligt och att jag på ett relevant och noggrant sätt har utvärderat processen med utgångspunkt från syftet och frågeställningarna.

Det bör även tilläggas att undersökningen/utvärderingen är en fallstudie och därför kan det vara svårt att dra alltför långtgående och generella slutsatser. Likväl är min uppfattning, att vissa konstateranden kommer att kunna göras som kan ha en allmängiltig betydelse beträffande områdesskydd och lokal förankring.

4.2 Intervjuer

För att kunna utvärdera den lokala förankringsprocessen och övriga frågeställningar har jag genomfört intervjuer med ett urval av identifierade intressenter. Jag har intervjuat 8 markägare/brukare, 6 representanter för länsstyrelsen, 1 representant för skogsstyrelsen, 2 representanter för LRF och 1 representant för Södra Skogsägarna. På grund av geografiska avstånd och kostnadmässiga skäl, har intervjuerna genomförts på telefon. Jag har bandat varje intervju och fört egna anteckningar som har legat till grund för analysen. Jag har även valt att anonymisera markägarna/brukarna för att få så relevanta och sanningsenliga svar som möjligt. Därför har jag namngett markägarna/brukarna som markägare/brukare 1, markägare/brukare 2, osv. Detta förfarande har jag inte tillämpat vid intervjuerna med representanterna för länsstyrelsen, skogsstyrelsen och för intresseorganisationerna eftersom de ändå, med utgångspunkt

⁴¹ Sandberg, B & Faugert, S 2007 s 97-98

från deras roll i processen, är lätta att identifiera. Alla tillfrågade intressenter har ställt sig positiva till att medverka i intervjun. Det bör även tilläggas att jag har valt att benämna gruppen markägare som markägare/brukare eftersom alla intressenterna i gruppen inte äger mark eller skog, utan är till exempel sommarstugeägare eller boende i området.

Karaktären på utvärderingen är en respondentundersökning. Detta beroende av att jag är intresserad av att veta hur intressenterna uppfattar den process som har pågått i Ramdalen, med utgångspunkt från programteorin. Jag är alltså inte intresserad av att kartlägga det reella förloppet utan det är intressenternas uppfattningar som är i fokus. Förhoppningen är att det genom svaren är möjligt att dra slutsatser kring de olika gruppernas upplevelse av processen. Jag kommer också att undersöka hur intressenterna ser på liknande processers framtidsmöjligheter.⁴²

Som intervjuform har jag använt mig av den öppet riktade intervjun. Intervjuformen innebär att jag till en början ställde vida och öppna frågor till informanterna som relaterade till programteorin och övriga frågeställningar. Runt frågorna fick intressenterna utveckla sina svar och belysa sin syn/uppfattning på processens förlopp. Detta tillvägagångssätt är signifikativt för den öppet riktade intervjun där intervjuaren förutsätter att begreppet/fenomenet som frågorna berör är meningsfullt för intressenten. Ändå styr intervjuaren till viss del kontexten⁴³

4.3 Avgränsningar och urval

Som tidigare konstaterats har tids- och utrymmesmässiga skäl gjort att antalet intressenter har begränsats. Beträffande urvalet av intervjupersoner har jag utgått från centralitetsprincipen. Det vill säga jag har försökt nå ”centralt placerade källor.” Med hjälp av länsstyrelsens handläggare och de dokumenterade handlingar som finns över ärendet har jag lyckats identifiera de personer i respektive intressentgrupp som har varit mest involverade och aktiva under processens gång. Dessa personer bör därmed inneha erforderlig och central information för att på ett relevant sätt kunna svara på frågeställningarna. Därtill har jag valt ett fåtal personer från respektive grupp, som har haft ett mera perifert engagemang, för att också kunna åskådliggöra deras uppfattning om processen. Med utgångspunkt från de genomförda intervjuerna gör jag bedömningen att jag har fått tillräcklig information av intressenterna inom respektive grupp och har därmed erhållit teoretisk mättnad.⁴⁴

⁴² Essiasson, P & Gilljam, M & Oscarsson, H & Wängnerud, L 2007 *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad* s 258

⁴³ Lantz, A 2007 *Intervjumethodik* s 53, 62

⁴⁴ Essiasson, P & Gilljam, M & Oscarsson, H & Wängnerud, L 2007 s 291

4.4 Källkritik

När det gäller ”samtalsintervjuundersökningar av respondentkaraktär” är inte källkritik relevant, eftersom det är de intervjuades, intressenternas uppfattningar och upplevelser kring ett begrepp, projekt eller process som är det betydelsefulla. I detta fall handlar det om områdes-skyddsprocessen i Ramdalen med fokus på lokal förankring.⁴⁵

4.5 Material

Det material jag har använt har framförallt utgjorts av de resultat som har framkommit genom intervjuerna som har genomförts med intressenterna. Materialet till bakgrundsbeskrivningen har hämtats från den dokumentation som finns i ärendet hos länsstyrelsen, Västra Götaland, samt från intervjuerna. Övrigt material är hämtat från Naturvårdsverkets Rapport 5264-0 2003 *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog* och från samhällsvetenskaplig metod – och utvärderingslitteratur.

⁴⁵ Ibid

5. Processen i Ramdalen

Ärendet i Ramdalen inleddes under hösten 2006, på sedvanligt vis av länsstyrelsen. Det var inte förrän i juni månad 2008, som länsstyrelsen beslöt sig för att ändra arbetsmetod. Det var vid den tidpunkten som myndigheten började arbeta mer förutsättningslöst med ärendet, vilket innebar att man bestämde sig för att inte ha några förhandsdefinierade gränser över vilket område som skulle skyddas. Detta medförde i sin tur att man påbörjade en lokal förankringsprocess med fokus på utökad dialog och kommunikation.

Trots att utvärderingens syfte, med utgångspunkt från programteorin, framförallt är att undersöka den lokala förankringsprocessen, kommer jag även att fokusera på processen före juni 2008, för att få ett före- och efterperspektiv. Det gör jag genomgående i hela undersökningen i samband med att jag besvarar utvärderingens frågeställningar.

5.1 Kunskaper

Som en del av programteorin ingår kunskaper. Innebörden i detta sammanhang är ”att de som har kunskaper om naturen och dess bevarandevärden har lättare att acceptera inskränkningar i markanvändningen på sina egna marker.”⁴⁶Ofta har människorna i lokalsamhället kunskaper om de existerande naturvärdena, men inte i lika hög utsträckning en förståelse för varför dessa bör bevaras. För länsstyrelsens representanter blir det därför en pedagogisk uppgift att överföra de kunskaper om naturvärdena som har framkommit i de genomförda inventeringarna. Likväl är det viktigt att lyssna på brukarnas/markägarnas uppfattningar om de värden som de anser är viktiga på sina marker. Markägarna/brukarna har ofta ovärderliga kunskaper beträffande ”historisk markanvändning, brukningssätt och kulturminnen.”⁴⁷

Frågan som infinner sig är: Hur uppfattar intressenterna processen i Ramdalen beträffande *kunskaper*?

5.1.1 Slutsatser

- Representanterna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen har haft en ambition och försökt att informera om de naturvärden som finns i området, samt förklara inventeringen.⁴⁸

⁴⁶ Rapport 5264-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdesskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Nelly Grönberg, naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland. 2009-10-19; Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14

- Företrädarna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen har inte fullt ut lyckats informera om och förmedla kunskapen kring naturvärdena och inventeringen till alla markägare/brukare. Det spelade ingen roll att länsstyrelsen beslutade sig för att byta arbetsmetod och jobba med utökad dialog och kommunikation. Fyra av de åtta intervjuade markägarna/brukarna anser fortfarande att inventeringen är svårförståelig och de förstår inte fullt ut varför natur- och kulturvärdena behöver skyddas. De anser att de natur- och kulturvärdena som finns i Ramdalen hänger ihop med deras eget brukande av marken. Utan markägarnas/brukarnas insatser hade inte natur- och kulturvärdena existerat.⁴⁹ Övriga fyra markägare/brukare är visserligen nöjda både med inventeringen och kunskapsförmedlingen från länsstyrelsen och skogsstyrelsen avseende naturvärdena, men det var de redan innan länsstyrelsen bytte arbetsmetod.⁵⁰
- Efter att den lokala förankringsprocessen påbörjades den 3 juni 2008, anser fyra av de åtta intervjuade markägarna/brukarna, och samtliga representanter för intresseorganisationerna att företrädarna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen har beaktat markägarnas/brukarnas egna kunskaper om de natur – och kulturvärden som finns i området.⁵¹ Av övriga markägare/brukare är två nöjda med hur länsstyrelsen har tagit till vara deras kunskaper om natur- och kulturvärdena på deras marker/i området under hela processen.⁵²
- Min bedömning är att den splittrade bild som framkommer i markägarnas/brukarnas syn på hur informationen från länsstyrelsen avseende natur- och kulturvärdena har varit, samt i vilken utsträckning länsstyrelsen har tagit tillvara markägarnas/brukarnas egna kunskaper, beror på vilken roll markägarna/brukarna har haft/har i ärendet. Det vill säga, i vilken grad de har varit berörda av reservatsplanerna/områdeskyddsplanerna, om de har sålt mark till det kommande reservatet eller om de enbart har hus i området.

5.2 Tidig information

Utvärderingens programteori berör att det är viktigt med tidig information. Det är fördelaktigt om förankringsprocessen startar innan en områdesinventering görs. Annars finns det en

⁴⁹ Intervju med markägare/brukare 1-4 2009-09-29, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-10-08

⁵⁰ Intervju med markägare/brukare 5-8, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08

⁵¹ Intervju med markägare/brukare 1-4 2009-09-29, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-10-08 ; Intervju med Jonas Emanuelsson förtroendevald Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12

⁵² Intervju med markägare/brukare 7,8, 2009-10-05, 2009-10-08

risk för att inventerarna uppfattas som inkräktare som ”snokar” runt i markerna. Det är även viktigt att de som är involverade i processen, det vill säga markägare/brukare, företrädare för intresseorganisationer, etc. hålls uppdaterade om det aktuella läget, speciellt om förloppet drar ut på tiden.⁵³

Frågan som infinner sig är: Hur har man gått tillväga under processen i Ramdalen beträffande *tidig information*?

5.2.1 Slutsatser

- Efter att länsstyrelsen/skogsstyrelsen bytte arbetsmetod efter den 3 juni 2008 och inledde den lokala förankringsprocessen har samtliga markägare/brukare och representanter från intresseorganisationerna varit nöjda med informationen som har producerats. Ingen anser att det har varit svårt att följa processen.⁵⁴
- Tre av markägarna/brukarna är kritiska till den inledande informationen, som man anser var undermålig. De anser att den information de fick per brev inte var tillräcklig. Markägarna/brukarna menar också att tillvägagångssättet med inventeringen har väckt många funderingar, eftersom de upplevde att de förbjöds att tala med inventerarna när de arbetade i området. Likväl bör det tilläggas att övriga fem markägare/brukare inte har några negativa kommentarer alls på den inledande informationen.⁵⁵
- Visserligen stipulerar programteorin att den lokala förankringsprocessen ska inledas tidigt för att undvika missnöje med till exempel inventeringen. Men, med utgångspunkt från processen i Ramdalen, är det svårt att ha någon bestämd uppfattning om hur ärendets hade utvecklats om länsstyrelsen inledningsvis hade startat ärendet med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation? Det är möjligt att protesterna ändå hade blivit högljudda eftersom det finns en inbyggd konflikt i ärenden som berör områdeskydd.
- Ett sätt för länsstyrelsen att inleda sina ärenden med områdeskydd på, oavsett arbetsmetod, skulle kunna vara att kontakta markägare/brukare genom personliga möten/stormöten. På detta sätt skulle man kunna informera om formerna för områdeskydd och den kommande inventeringen. Möten tillsammans med inventerarna kan

⁵³ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁵⁴ Intervju med markägare/brukare 1-8 2009-09-29, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-10-08, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08; Intervju med Jonas Emanuelsson förtroendevald Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12

⁵⁵ Intervju med markägare/brukare 4-8, 2009-10-08, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08; Intervju med markägare/brukare 5, 2009-10-06

också vara lämpligt, så att inte misstankar uppstår om att länsstyrelsen undanhåller information. Genom ett sådant förfarande kan man undvika att enbart lämna informationen via brev inledningsvis. Brev kan lätt misstolkas eller uppfattas som otillräckligt. En bedömning får naturligtvis göras från fall till fall.

5.3 Personliga möten

Programteorin berör att det är en fördel om markägare/brukare kontaktas genom personliga kontakter/möten även om det tar längre tid. Det är viktigt att beakta tidsaspekten eftersom lokala förankringsprocesser tar tid. Stormöten och brev kan uppfattas som opersonliga.⁵⁶

Frågan som infinner sig är: Hur har kontakterna och de olika mötesformerna/informationskanaler sett ut avseende processen i Ramdalen?

5.3.1 Slutsatser

- Avseende processen som helhet i Ramdalen går det att konstatera att länsstyrelsen/skogsstyrelsen har arbetat med en kombination av informationskanaler som har bestått av brev, stormöten, exkursioner och personliga möten. Den samlade bilden är att dessa komplement har fungerat förhållandevis väl.⁵⁷
- Det går att fastställa att tre markägare/brukare och två av intressenterna för intresseorganisationerna anser att informationskanalerna inte har fungerat bra inledningsvis i processen. (Se även under föregående punkt i programteorin *tidiga möten*)⁵⁸ Övriga markägare/brukare inte har några negativa kommentarer.⁵⁹
- Det kan vara en risk med att anslå en alltför familjär ton genom att ha möten hemma hos enskilda markägare/brukare. Det kan möjligen avskräcka utomstående aktörer.⁶⁰
- En utökad dialog och kommunikation, med många personliga möten är troligen mer tids- och resurskrävande. Men genom arbetsmetoden undviker troligen länsstyrelsen uppslitande förtroendekriser som också är tids och – resurskrävande. Inledningsvis kan det vara en fördel att starta med en öppen dialog, med fokus på fler informations-

⁵⁶ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁵⁷ Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Tord Wennerblom sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland. 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdesskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13

⁵⁸ Intervju med markägare 1-3, 2009-10-08, 2009-09-30, 2009-09-30; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12

⁵⁹ Intervju med markägare/brukare 4-8, 2009-10-08, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08

⁶⁰ Intervju med markägare/brukare 5, 2009-10-06

kanaler och framförallt på personliga möten.(Vilket även konstaterades i föregående punkt i programteorin *tidig information*)

- Likväl är det omöjligt att dra några generella slutsatser enbart med utgångspunkt ifrån processen i Ramdalen. Troligen kan inte enbart lokal förankring och dialog överbygga den intressekonflikt som redan finns inbyggd i sammanhanget. Metoden ska snarare ses som ett medel för att kunna bygga upp ett positivt samtalsklimat kring bevarandet av natur- och kulturvärden.

5.4 Demokrati och representativitet

Som en del av programteorin ingår demokrati och representativitet. Innebörden av begreppen i sammanhanget betyder att representanterna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen inte enbart ska lyssna på ”inflytelserika och röststarka personer”. Det gäller även att vara uppmärksam på att det finns olika intressen i lokal samhället, även kvinnors, ungdomars och inflyttade röster bör beaktas. Det gäller att balansera traditionella intressen mot förnyelse och på så sätt uppmärksamma ny potential i natur - och kulturvärdena.⁶¹

Frågan som infinner sig är: Hur har man arbetat under processen i Ramdalen med tanke på *demokrati och representativitet*.

5.4.1 Slutsatser

- Länsstyrelsen/skogsstyrelsen har främst arbetat med ett markägareperspektiv under hela processen.⁶²
- Det framkommer inte att länsstyrelsen specifikt har utarbetat en strategi för att i högre utsträckning involvera kvinnor och ungdomar. Däremot har boende i området varit med på sändlistan och de har genom det förfarandet fått information om processen. De har även kunnat delta i möten och exkursioner om de har önskat. Inga aktörer från den ideella naturvården har varit involverade. LRF och Södra Skogsägarna har engagerats, men det har varit på markägarnas initiativ.⁶³

⁶¹ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁶² Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland. 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Tord Wenerblom sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13

⁶³ Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland. 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Tord Wenerblom sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31

- Det finns en uppfattning hos två av intressenter för länsstyrelsen att man bör involvera fler aktörer än bara markägare i processer som berör områdesskydd. Samma uppfattning har Södra Skogsägarnas representant och en markägare/brukare.⁶⁴
- Ur ett demokratiskt och representativt perspektiv bör flera aktörers perspektiv beaktas eftersom processer avseende områdeskydd är ett allmänintresse. Det gäller att hela tiden göra en avvägning mellan särintressenas inflytande kontra allmänintresset för att processerna ska uppfattas som legitima. Likväl måste länsstyrelsernas representanter göra en avvägning från fall till fall. Min uppfattning är, att på det sätt som länsstyrelsen har gått tillväga i Ramdalen, är rimligt. Boende i området har fått information om processen och de har haft möjlighet att vara med på möten och engagera sig om de har önskat.
- Det går att ha synpunkter på om den arbetsmetod som länsstyrelsen valde att arbeta med efter den 3 juni 2008, har inneburit att markägarnas perspektiv i för stor utsträckning har fått dominera ärendet. Likväl är min uppfattning att oavsett arbetsmetod, har länsstyrelsen framförallt haft skyddet av natur- och kulturvärdena som främsta prioritet.

5.5 Konflikter

Programteorin berör att det är viktigt för representanter för länsstyrelsen att beakta konflikter i lokalsamhället. Alla har inte samma åsikter och lokalsamhället är ingen homogen enhet. Det finns en risk för att konflikter kan uppstå i och med att en process påbörjas avseende områdesskydd. Sådana konflikter kan försvåra processen.⁶⁵

Frågan som infinner sig är: Har det förekommit *konflikter* i lokalsamhället under processen i Ramdalen. Och vilka är de i sådana fall?

5.5.1 Slutsatser

- Processen i Ramdalen inte har lett till några uppslitande konflikter i lokalsamhället som har försvårat processen.

januari 2008 2009-10-14; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdesskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med markägare/brukare 1-8, 2009-09-29, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-10-08, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08

⁶⁴ Intervju med markägare/brukare 5, 2009-10-06; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland. 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12

⁶⁵ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

- En viss meningsskiljaktighet mellan de markägare/brukare som valde att sälja mark till Naturvårdsverket/staten och mellan en del markägare/brukare som menade att de inte borde ha gjort detta, har kunnat identifieras. Men denna konflikt tycks inte ha varit långvarig eller av allvarlig karaktär.⁶⁶
- Eventuella konflikter mellan oliktänkande är viktigt att ha i medvetande när man som handläggare/representant för länsstyrelsen handhar ett ärende som berör områdeskydd.

5.6 Situationsanpassning

Som en del av programteorin ingår att de som är ansvariga för (representanterna för länsstyrelsen) att leda en lokal förankringsprocess ska kunna anpassa sig till de situationer som uppkommer. I detta ingår att de ska kunna anamma ett flexibelt arbetssätt. Det vill säga det är önskvärt att representanterna är flexibla och har framförhållning för att snabbt kunna ingripa om något fallerar under processen.⁶⁷

Frågan som infinner sig är: Hur man gjort under processen i Ramdalen beträffande *situationsanpassning*?

5.6.1 Slutsatser

- Under processen i Ramdalen har länsstyrelsen och deras representanter visat på en mycket hög grad av situationsanpassning och flexibilitet. Det som framförallt lyfts fram är att länsstyrelsen ändrade arbetsmetod efter exkursionen i Ramdalen den 3 juni 2008.⁶⁸
- Visserligen anser representanterna för intresseorganisationerna att länsstyrelsen inledningsvis inte anpassade sig efter situationen. Likväl är min uppfattning att myndigheten försökte att göra det. Den enskilda handläggaren, Nelly Grönberg gick till exempel markägarna/brukarna till mötes och ändrade mötesform från mindre gruppmöten till ett stormöte. Nelly påpekade också för markägarna/brukarna att hon alltför ensidigt i de

⁶⁶Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med markägare/brukare 3,4,7 2009-10-03, 2009-09-29, 2009-10-05

⁶⁷Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁶⁸Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med markägare/brukare 1-7 2009-09-29, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-10-08, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-05

inledande breven fokuserade på reservat som den enda formen av områdesskydd. Hon medger att hon tydligare borde ha presenterat andra former av skydd.⁶⁹

- Det finns en gräns för hur anpassningsbara och flexibla handläggarna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen kan vara. De miljöpolitiska målen ska uppfyllas. Ändå finns det långgående möjligheter för myndigheterna att arbeta med olika former av områdesskydd och att involvera andra aktörer/markägare/brukare i en öppen dialog.

5.7 Inlevelseförmåga

Programteorin berör att det är viktigt att länsstyrelsens representanter har förmåga att sätta sig in i markägarnas/brukarnas situation och att man som representant kan visa på inlevelseförmåga. Ett exempel som nämns är hur ”beskedet om naturskydd kan uppfattas av markägarna/brukarna”.⁷⁰

Frågan som infinner sig är: På vilket sätt har representanterna för länsstyrelsen visat på *inlevelseförmåga* under processen i Ramdalen?

5.7.1 Slutsatser

- Det finns en uttalad vilja och ambition hos företrädarna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen att förstå markägarna/brukarna och sätta sig in i deras situation.⁷¹ Representanterna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen har lyckats med detta.
- Det framkommer att två av representanter för intresseorganisationerna och två markägare/brukare anser att handläggaren visade prov på bristande förståelse inledningsvis i processen. Min bedömning är dock att det inte beror på bristfällig inlevelseförmågan hos den enskilda handläggaren, utan har snarare att göra med den arbetsmetod, de rutiner som länsstyrelsen valde att inleda ärendet med.
- Det kan säkert vara så som Eleonore Marcusson, LRF, påpekar att företrädarna för länsstyrelsen och skogsstyrelsen under den lokala förankringsprocessen, i sin vilja att göra rätt och att vara tillmötesgående mot markägarna/brukarna, missar poängen med att vara tydliga med vad myndigheterna egentligen önskar att uppnå beträffande om-

⁶⁹ Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12

⁷⁰ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁷¹ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14

rådesskyddet i Ramdalen.⁷² Men det resonemanget återkommer jag till under programteorins punkt som berör tydlighet.

5.8 Förankringsprocesser/ tid och former

När det gäller att utforma en lokal förankringsprocess är det enligt programteorin viktigt att ”låta processen ta tid”. Det tar tid att utforma en dialog med lokalsamhället och det finns inga färdiga lösningar på ”hur och när förankringsprocessen ska genomföras”.⁷³

Frågan som infinner sig är: Hur har man gått tillväga i Ramdalen med tanke på förankringsprocessens *tidsaspekt* och *former*?

5.8.1 Slutsatser

- När det gäller formerna för förankringsprocessen i Ramdalen, efter den 3 juni 2008, går det att konstatera att det inte har funnits några färdiga ramar eller mallar för länsstyrelsen och skogsstyrelsen att arbeta efter.
- Flertalet av intressenterna anser att tidsaspekten är rimlig och man är överens om att sådana här ärenden måste få lov att ta tid. Det tar tid att komma fram till en någorlunda gemensam ståndpunkt som man sedan kan arbeta vidare från.⁷⁴
- Det finns fog för de farhågor som framkommer, det vill säga att om länsstyrelsen konsekvent hade arbetat med lokala förankringsprocesser och en utökad dialog och kommunikation så hade myndigheten haft än svårare att uppfylla de miljöpolitiska målen. Något man inte gör idag med de sedvanliga arbetsmetoderna.⁷⁵
- Samsynsdokumentet som ska undertecknas av parterna innebär inte något formellt juridiskt skydd för området i Ramdalen. Skyddet blir inte heller långsiktigt. Dock borde det vara möjligt, om arbetssättet med lokala förankringsprocesser kommer att tillämpas mer frekvent, att till exempel i större utsträckning använda sig av de former som skogsstyrelsen idag administrerar, så som *frivilliga avsättningar*. Eller, så bör nya la-

⁷² Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12

⁷³ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 8

⁷⁴ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med markägare/brukare 1,3,5,6,7,8,2009-10-08, 2009-09-30, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08

⁷⁵ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08

gar kunna utarbetas som berör frivillighet så att dylika områden även kan redovisas som skyddade enligt miljöbalken. Likväl återstår problemet med det långsiktiga skyddet.

- Trots ovanstående beskrivna problematik, är det ändå troligt att arbetsmetoden med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation kan medföra positiva effekter när länsstyrelsen framöver arbetar med områdesskydd. Om processen i Ramdalen fortsättningsvis kommer att upplevas som positiv av de inblandade kan det medföra att ryktet om arbetsmetoden sprider sig och underlättar länsstyrelsens kommande arbete med områdesskydd.

5.9 Tydliga besked

I programteorin ingår att det är viktigt att representanterna för länsstyrelsen lämnar tydliga besked om myndigheternas syften och beslut. Det gäller att informera om processen gång och kunna lämna preliminära tidsramar.⁷⁶

Frågan som infinner sig är: Hur har man gått tillväga i Ramdalen beträffande *tydliga besked*?

5.9.1 Slutsatser

- Ingen av intressenterna har några synpunkter när det gäller själva informationsflödet och möjligheten att hålla sig uppdaterad. Flertalet av markägarna/brukarna och även företrädarna från LRF, framhåller att informationen har varit föredömlig och att det har varit lätt att följa med i hela processen även om man inte själv har varit en aktiv mötesdeltagare.⁷⁷
- Det har uppstått svårigheter med att tydligt kommunicera länsstyrelsens syfte med området, speciellt efter att den lokala förankringsprocessen inleddes. Framförallt har de markägare/brukare som hittills har varit mest berörda, det vill säga de som har mark där värdekärnor har identifierats, upplevt att det har varit svårt att förstå vad länsstyrelsen har för övergripande målsättning med området? Vad är det som myndigheterna egentligen vill skydda? Och hur ska området framöver skötas? Även representanter för

⁷⁶ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 7

⁷⁷ Intervju med markägare/brukare 2,3,4,5, 6,7, 8, 2009-09-30,2009-09-30,2009-09-29, 2009-09-30, 2009-10-05,2009-10-06, 2009-10-08; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12

länsstyrelsen pekar på att det finns en otydlighet inbyggd i arbetssättet med lokal förankring.⁷⁸

- Min uppfattning är att när länsstyrelsen arbetar med lokala förankringsprocesser och utökad dialog och kommunikation bör man inte gå in med en färdig plan och styra ärendet. Då förfelas hela syftet. Men, för att kunna vara så tydlig som möjligt, bör myndigheten informera om arbetsmetoden, det vill säga, förklara att det inte finns några färdiga ramar och att man tillsammans ska komma fram till det slutliga resultatet. Likväl kan det vara klokt att presentera en övergripande målbild över vad som är möjligt redan på ett tidigt stadium. En viss styrning torde vara nödvändig.

5.10 Kontinuitet

I programteorin betonas kontinuitet. Innebörden av begreppet beskriver vikten av att samma person handlägger ett ärende eftersom den är bekant med tidigare bakgrundsfakta och problematik, samt har vetskap om eventuella ingångna överenskommelser som inte alltid dokumenteras skriftligen. Att samma person/handläggare finns med är betydelsefullt för att kunna uppnå ”förtroende och goda relationer.”⁷⁹

Frågan som infinner sig är: Hur har processen i Ramdalen utformats med utgångspunkt ifrån *kontinuiteten*?

5.10.1 Slutsatser

- Generellt anser flertalet av intressenterna att det är att föredra att en och samma person handlägger ett ärende. Det är viktigt eftersom samma person därmed sköter alla kontakterna och får en helhetsbild över situationen. På så sätt skapas också förutsättningar för att ett ömsesidigt förtroende ska kunna byggas upp.⁸⁰

⁷⁸ Intervju med markägare/brukare 1,2,3 4, 2009-10-08, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-09-29; Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13

⁷⁹ Rapport 5624-0 ifrån Naturvårdsverket *Lokalförankring av naturvård – genom deltagande och dialog* s 8

⁸⁰ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14 ; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med markägare/brukare 1 2009-10-08

- Flertalet anser också att det är lämpligt att byta handläggare om personkemin inte stämmer eller om man vill få en nystart och tillföra nya idéer i ett ärende.⁸¹
- I Ramdalen skede ett handläggarytbytte året efter att ärendet påbörjades. Min uppfattning är att handläggaryttet inte påverkade processen.
- Två av de åtta intervjuade markägarna/brukarna menar att dialogen och kommunikationen förbättrades väsentligt genom att en ny handläggare kom in i processen. Medan fyra anser att de handläggare som har arbetat med ärendet har varit mycket kompetenta och duktiga.⁸²
- Det kan vara så att den mindre lyckade inledningen av ärendet kan förknippas med den enskilda handläggaren av vissa markägare/brukare. Men min uppfattning är att dialogen och kommunikationen framförallt förbättrades genom att länsstyrelsen inledde den lokala förankringsprocessen och ändrade arbetsmetod.

5.11 Sammanfattning

Det går att konstatera att den lokala förankringsprocessen i Ramdalen på det stora hela stämmer väl överens med utvärderingens programteori och att processen hittills efter den 3 juni, 2008 är att betrakta som välfungerande och framgångsrik. Hur fortsättningen sedan blir, det vill säga i vilken utsträckning natur – och kulturvärdena bevaras, återstår att utvärdera framöver.

De problem som har iakttagits beskrivs nedan. Det bör påpekas att problembeskrivningen inte enbart berör den lokala förankringsprocessen, även en allmän problematik diskuteras kring hela processen i Ramdalen.

- Trots ambitiösa försök har länsstyrelsen och skogsstyrelsens representanter haft problem med att förmedla kunskapen om natur – och kulturvärdena och inventeringen till vissa av markägarna/ brukarna. Det spelade inte någon roll att man inledde en lokal förankringsprocess med utökad dialog och kommunikation. De markägare/brukare som inledningsvis ansåg att inventeringen var svårförståelig, och var av den uppfatt-

⁸¹ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14 ; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med markägare/brukare 1 2009-10-08

⁸² Intervju med markägare/brukare 2,3 2009-09-30, 2009-09-30; Intervju med markägare/brukare 4,6,7,8 2009-09-29, 2009-09-30, 2009-10-05, 2009-10-08

ningen att man inte fullständigt förstod varför länsstyrelsen vill skydda natur – och kulturvärdena i området, har fortfarande samma inställning trots den utökade dialogen och kommunikationen.

- Några markägare/brukare kände sig överkörda genom att länsstyrelsen inledningsvis, per brev, informerade om att ett ärende avseende områdesskydd hade påbörjats i Ramdalen och att en inventering skulle ske. Enbart ett brev ansågs som otillräckligt. Samma markägare/brukare uppfattade även innehållet i brevet, som om de var förbjudna att kontakta och prata med inventerarna. De ansåg att förfarandet var egendomligt. En möjlighet för länsstyrelsen att undvika liknande situationer kan vara att inleda ett ärende med en öppen dialog och att vara *tidig* med *information*en, detta oavsett arbetsmetod. I detta ingår att fokusera på *personliga möten*, alternativt stormöten istället för att enbart sända ut ett brev som lätt kan misstolkas. Ett komplement av informationskanaler inledningsvis, kan vara en väg att gå, liksom att arrangera möten med inventerarna. Undvik möten hemma hos enskilda markägare eftersom de kan bli alltför familjära och avskräcka utomstående deltagare. Likväl kan det vara så, att oavsett hur länsstyrelsen än hade valt att inleda ärendet, så hade det ändå blivit omfattande protester eftersom det finns en inbyggd intressekonflikt i frågan avseende områdesskydd.
- Länsstyrelsen och skogsstyrelsen har framförallt haft ett markägarperspektiv beträffande hela processen i Ramdalen. Ur ett demokratiskt och representativt perspektiv bör flera aktörers perspektiv beaktas eftersom processer avseende områdeskydd är ett allmänintresse. Det gäller att göra en avvägning mellan särintressenas inflytande kontra allmänintresset för att processerna ska uppfattas som legitima. Likväl måste länsstyrelsernas representanter göra en bedömning från fall till fall. Min uppfattning är att tillvägagångssättet i Ramdalen är rimligt. Boende i området har fått information om processen och de har haft möjlighet att vara med på möten om de har önskat.
- Problem har iakttagits med att tydligt kommunicera länsstyrelsens syfte med området i Ramdalen. Vissa markägare/brukare har haft svårigheter med att förstå vad länsstyrelsen vill, samt förstå hur området ska skötas framöver? Det hade varit önskvärt att länsstyrelsen/skogsstyrelsen hade kunnat lämna *tydligare besked* i detta hänseende genom att presentera en tydligare målbild.
- Det finns fog för de farhågor som framkommer, det vill säga att om länsstyrelsen konsekvent hade arbetat med lokala förankringsprocesser och en utökad dialog och kom-

munikation så hade myndigheten haft än svårare att uppfylla de miljöpolitiska målen. Något man inte gör idag med de sedvanliga arbetsmetoderna.

- Samsynsdokumentet som ska undertecknas av parterna innebär inte något formellt juridiskt skydd för området. Skyddet blir inte heller långsiktigt. Dock borde det vara möjligt, om arbetssättet med lokala förankringsprocesser kommer att tillämpas mer frekvent, att till exempel, i större utsträckning, använda sig av de former som skogsstyrelsen idag administrerar så som *frivilliga avsättningar*. Eller, så bör nya lagar kunna utarbetas som berör frivillighet så att dylika områden även kan redovisas som skyddade enligt miljöbalken. Likväl återstår problemet med det långsiktiga skyddet.

6. Dialog och kommunikation i Ramdalen

6.1 Frågeställning

En av frågeställningarna löd: Vilka är intressenternas uppfattningar om hur dialogen och kommunikationen har fungerat? Nedanstående berör intressenternas syn på dialog och kommunikation i Ramdalen.

6.1.1 Slutsatser

- Överlag har dialogen och kommunikationen fungerat väl under hela processen. Deltagarna har lyssnat på varandras synpunkter och argument. Det har funnits ett givande och tagande. Det framkommer att några markägare/brukare inte var nöjda med kommunikationen inledningsvis.⁸³
- Problemet med *tydlighet* återkommer eftersom två av markägarna/brukarna är oklara över vissa frågeställningar när det gäller samsynsdocumentet. En av markägarna/brukarna vill vänta med att utvärdera dialogen och kommunikationen till denne kan se resultatet av samsynsdocumentet.⁸⁴

⁸³ Intervju med markägare/brukare 1,2, 3,4, 7, 8, 2009-10-08, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-09-29, 2009-10-05, 2009-10-08; Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14 ; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med markägare/brukare 4, 2009-09-29; Intervju med markägare/brukare 1, 2009-10-08; Intervju med markägare/brukare 3 2009-09-30

⁸⁴ Intervju med markägare/brukare 4, 2009-09-29; Intervju med markägare/brukare 1, 2009-10-08; Intervju med markägare/brukare 3 2009-09-30

7. Lokalförankring och utökad dialog och kommunikation som arbetsmetod

7.1 Frågeställning

En av frågeställningarna löd: Anser intressenterna att arbetssättet med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation är att rekommendera vid fortsatt arbete med områdeskydd? Nedanstående berör intressenternas syn på frågeställningen.

7.1.1 Slutsatser

- Flertalet av intressenterna anser att arbetssättet med lokal förankring och utökad dialog och kommunikation är att rekommendera framöver beträffande arbete med områdeskydd.⁸⁵
- De fördelar som framkommer är att människor/markägare/brukare får möjlighet, att i dialog med myndigheter, utforma bevarandet av natur- och kulturvärdena. Förtroende skapas mellan enskilda och länsstyrelsen och skogsstyrelsen så att man tillsammans kan utveckla ett gemensamt mål.
- De nackdelar som går att iaktta är att metoden är resurs – och arbetskrävande för länsstyrelsen och skogsstyrelsen. Det finns en viss otydlighet inbyggd i arbetssättet som gör att det kan vara svårt att skapa sig en tydlig målbild.⁸⁶
- Det är även viktigt att tänka på att få med sig alla markägare/brukare så att det inte enbart är ett fåtal och tongivande som sätter agendan. Det är även viktigt att representanterna för länsstyrelsen och skogstyrelsen är tydliga med att markägarna/brukarna framöver följer de direktiv som man har kommit överens om, för att frivilligheten fortfarande ska vara aktuell.⁸⁷

⁸⁵ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15; Intervju med markägare/brukare 1,2,3,5,6,8 2009-10-08, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-10-06, 2009-09-30, 2009-10-08

⁸⁶ Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08

⁸⁷ Intervju med Maria Karlsson naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, 2009-10-19; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Tord Wennerblom, sak-

8. Förståelse för områdesskydd genom lokalförankring och utökad dialog och kommunikation?

8.1 Frågeställning

En av frågeställningarna löd: Får markägare/brukare en större förståelse för statens arbetssätt med områdesskydd genom att delta i lokala förankringsprocesser? Nedanstående berör intressenternas syn på frågeställningen.

8.1.1 Slutsatser

- Det går inte att ge ett entydigt svar på om markägare/brukare får en större förståelse och insikt för statens arbete med områdesskydd genom att delta i lokala förankringsprocesser med utökad dialog och kommunikation.
- Några av representanterna för länsstyrelsen gör bedömningen att markägare/brukare bör få en större förståelse för områdesskydd genom att involveras, i ett ärende. Arbetsmetoden som sådan spelar mindre roll. Det hänger snarare ihop med vilken information markägarna/brukarna får. Samtidigt menar andra företrädare att markägare/brukare bör få en större förståelse för arbetet med områdesskydd genom att deltagandet är frivilligt eller genom att man upplever den utökade dialogen och delaktigheten som positiv.⁸⁸
- Två av intressenterna för intresseorganisationerna menar att markägare/brukare generellt bör få en större förståelse för områdesskydd genom att delta i lokala förankringsprocesser. Även om det inte är säkert att de uppfattar nödvändigheten av områdesskydd på sina egna marker.⁸⁹ En intressent påpekar att i allmänhet bör länsstyrelsen i områden som Ramdalen i större utsträckning fokusera på värden i kulturlandskapet för att få en större acceptans för områdeskydd.⁹⁰
- Det framträder en splittrad bild av markägarnas/brukarnas uppfattningar om de har fått större förståelse för statens arbetssätt med områdeskydd. Ett antal har fått en ökad förståelse medan andra är mer tveksamma eller till och med öppet negativa. Skillnaden i inställningen torde

områdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14

⁸⁸ Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13; Intervju med Johan Jannert nuvarande sakområdesansvarig, områdeskydd, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-08; Intervju med Nelly Grönberg naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-14 ; Intervju med Bengt Skalstad skogskonsulent, Skogsstyrelsen 2009-10-12; Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdeskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14

⁸⁹ Intervju med Eleonore Marcusson företagsutvecklare, LRF 2009-10-12; Intervju med Mats Blomberg näringspolitisk samordnare Södra Skogsägarna 2009-10-15

⁹⁰ Intervju med Jonas Emanuelsson, Bengtsfors Södra, Dalsland, LRF 2009-10-12

bero på markägarnas/brukarnas skiftande engagemang i ärendet, hur delaktig man varit i processen och/ eller om man har sålt mark till det kommande naturreservatet och har i dagsläget inget att göra med vilken arbetsmetod länsstyrelsen har använt sig av.

9. Slutsatser och förslag till åtgärder och förbättringar

9.1 Frågeställning

En av frågeställningarna löd: Vilka konkreta åtgärder och förslag till förbättringar finns det att presentera med utgångspunkt från utvärderingen?

En del åtgärder har redan framkommit under sammanfattningen av programteorin. Nedan presenteras alla de förslag till åtgärder och förbättringar som har kunnat åskådliggöras. Förslagen och åtgärderna ska betraktas som möjligheter som kan vara till en hjälp för länsstyrelsen i det fortsatta arbetet med områdesskydd oavsett val av arbetsmetod. Det ska även tilläggas att de slutsatser som är dragna bygger på ett enda fall. Fördelaktigas hade varit att kunna utvärdera flera fall för att ytterligare kunna generalisera resultatet. Likväl anser jag att vissa ståndpunkter äger en allmängiltighet.

9.1.1 Slutsatser och förslag till åtgärder

- Metoder för att på ett pedagogiskt vis kunna förklara varför länsstyrelsen vill skydda naturvärden i de områden som är aktuella för områdesskydd, samt för att förklara inventeringar, behöver möjligen utarbetas. Likväl kan det vara så att en ökad förståelse för och ökad kunskap om naturvärden och inventeringar inte per automatik leder till en ökad insikt om varför naturvärdena behöver skyddas på ”mina marker” hos enskilda markägare/brukare. Hur förfinad än pedagogiken blir kan det vara svårt att överbrygga den inneboende konflikten som finns mellan enskildas markägande och statens arbete med områdesskydd.
- Oavsett vilken arbetsmetod länsstyrelsen väljer att inleda ett ärende avseende områdesskydd på, kan det vara bra att förankra ärendet genom så tidig information som möjligt. Ett led i detta kan vara att redan inledningsvis försöka att kontakta markägarna/brukarna genom personliga möten och/eller eventuellt stormöten. Att enbart sända ut brev kan vara vanskligt eftersom innehållet lätt kan misstolkas eller betraktas vara otillräckligt, så som i Ramdalen.
- Vilket framkommer av intervjuerna, är det troligen så att en utökad förankring med fokus på dialog och kommunikation, vilket inkluderar många personliga möten, kräver mer tid- och resurser från länsstyrelsen/skogsstyrelsen. Men samtidigt kan fördelen vara att länsstyrelsen/skogsstyrelsen undviker uppsplitande förtroende kriser som också kan vara synnerligen tids – och resurskrävande.

- Möjligen ska länsstyrelsens representanter undvika att ha möten hemma hos enskilda markägare, eftersom det kan finnas en risk med att en alltför familjär ton kan verka avskräckande på utomstående aktörer som vill engagera sig.
- Ur ett demokratiskt och representativt perspektiv bör fler aktörer än bara markägare delta i en process avseende områdesskydd. Det är viktigt att fler personer får komma till tals än bara de som har möjlighet att sätta agendan. Att enbart ha ett markägareperspektiv kan vara otillräckligt. Det är processledarens uppgift att kunna sammanjämka alla enskilda intressen. Likväl får en bedömning göras från fall till fall. I Ramdalen anser jag att tillvägagångssättet ur ett demokratiskt och representativt perspektiv är rimligt eftersom boende i området fanns med på en sändlista. Därmed fick de frekvent information om ärendet och hade möjlighet att delta på möten och exkursioner om de önskade.
- Efter att den lokala förankringsprocessen inleddes har länsstyrelsen haft svårigheter med att kommunicera sitt syfte med området. Framförallt har de markägare/brukare som hittills har varit mest berörda upplevt att det har varit svårt att förstå vad länsstyrelsen har för övergripande målsättning med området? Vad är det som myndigheterna egentligen vill skydda? Och hur ska området framöver skötas? Även representanter från länsstyrelsen pekar på att det finns en otydlighet inbyggd i arbetssättet med lokal förankring.⁹¹
- Det går att konstatera att arbetsmetoden med lokal förankring är en aning diffus eftersom aktörerna gemensamt ska utforma målen. Men för att länsstyrelsens representanter ska kunna vara så tydliga som möjligt bör man tydligt presentera arbetsmetoden och förklara dess innebörd. Det kan också vara klokt att lägga fram en övergripande målbild så tidigt som möjligt. Min uppfattning är också att en viss styrning av processen är nödvändig.
- Samsynsdokumentet som ska undertecknas av länsstyrelsen och markägarna är att betrakta som ett förtroendedokument som inte är juridiskt bindande. Därmed går det att konstatera att skyddet av naturvärdena inte blir långsiktigt. Huruvida detta är ett stort problem är svårt att ha någon uppfattning om? En framtida utvärdering av processen är nödvändig att göra.

⁹¹ Intervju med markägare/brukare 1,2,3 4, 2009-10-08, 2009-09-30, 2009-09-30, 2009-09-29; Intervju med Tord Wennerblom, sakområdesansvarig för områdesskydd på naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland fram till 31 januari 2008 2009-10-14; Intervju med Lars Johansson landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland 2009-10-13

- Även om samsynsdokumentet undertecknas så blir inte området i Ramdalen formellt skyddat med utgångspunkt från miljöbalken. Om arbetsmetoden med lokal förankring och frivillighet användas mer frekvent av länsstyrelserna måste former utarbetas beträffande det formella skyddet. Ett tillvägagångssätt kan vara att använda sig av de former som används av skogsstyrelsen så som *frivilliga avsättningar*. Eller, så krävs det att en lagändring genomförs.
- Arbetsmetoden med lokal förankring löser inte den inneboende konflikten som finns inbyggd i processer med områdesskydd. Få markägare ställer sig inledningsvis positiva till att staten är intresserad av de naturvärden som finns på deras mark. Likväl är min uppfattning att metoden är ett utmärkt medel för att kunna bygga upp ett positivt samtalsklimat kring bevarandet av natur – och kulturvärden. Metoden kan också ge ”goodwill” för länsstyrelsernas framtida arbete med områdesskydd. Metoden bör ses som ett utmärkt komplement att arbeta med oavsett hur formerna för områdesskydd sedan utarbetas.

Litteraturlista

Litteratur

Essiasson, P & Gilljam, M & Oscarsson, H & Wängnerud, L 2007 *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad* Norstedts Juridik AB

Lantz, A 2007 *Intervjumetodik* Studentlitteratur

Sandberg, B & Faugert, S 2007 *Perspektiv på utvärdering* Studentlitteratur

Vedung, E 2009 *Utvärdering i politik och förvaltning* Studentlitteratur

Offentliga tryck

Ahlén, J & Hultengren, S & Weibull, H, 2007 *Inventering av naturvärden vid Dackehögen, Ånäsebäcken och Ramdalen i Bengtsforskommun i Dalsland – Samt förslag till angränsningar av skyddade områden*

Brev och namnlista ifrån markägarna till naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland 2006-10-19, diarienummer 511-70728-2006

Brev/skrivelse ifrån LRF till länsstyrelsen där man stöttar markägarna och motsätter sig naturreservat i området. 2007- 04-10. diarienummer 511-70728-2006

Brev/skrivelse ifrån Bengtsforskommun där man stöttar markägarna och motsätter sig naturreservat 2007-03-23. diarienummer 511-70728-2006

Grönberg, N. 2006-12-13 *Länsstyrelsens yttrande till skogsstyrelsen.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Grönberg, N. 2006-10-02 *Brev till berörda om att inventering av området ska äga rum.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Grönberg, N. 2007-01-05 *Brev till markägare om inventeringsresultatet.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Grönberg, N. 2007-02-28 *Brev till markägarna med förslag om möten i mindre grupper.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland. diarienummer 511-70728-2006

Grönberg, N. 2007-03-21 *Brev till markägarna/de berörda om inbjudan till stormöte.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Grönberg, N. 2007-08-30 *Brev ifrån Nelly Grönberg till markägarna/de berörda.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M. 2007-10-26 *Brev ifrån Maria Karlsson till markägarna/de berörda.* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland. Diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M. 2007-11-13 *Tjänsteanteckningar förda vid fältstudier*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2007-12-21 *Tjänsteanteckningar förda vid telefonsamtal*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2008-01-24 *Tjänsteanteckningar vid fältbesök*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2007-07-21 *Tjänsteanteckningar förda vid telefonsamtal* Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M, 2007-12-12 *Tjänsteanteckningar förda vid fältbesök*. Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2007-12-04 *Tjänsteanteckningar förda vid telefonsamtal* Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006.

Karlsson, M 2008-04-22 *Informationsbrev till de berörda*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2008-11-27 *Brev till markägarna/ berörda om en fortsatt diskussion kring Ramdalens framtid*, Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2008-12-16 *Kallelse till dialogmöte om Ramdalens framtid*. Naturvårdsenheten länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M.2009-02-18 *Mötesanteckningar ifrån dialogmötet i Ramdalen*. Naturvårdsenheten Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M 2009-06-11 *Lägesrapport och information om samsynsdokumentet till de berörda i ärendet*, Naturvårdsenheten, länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511-70728-2006

Karlsson, M. 2009-09-30 *Mötesanteckningar ifrån exkursionen i Ramdalen den 13 september* Naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland, diarienummer 511,70728-2006

Länsstyrelsen Västra Götaland & Skogsstyrelsen Länsstyrelsens rapportserie 2006 *Strategi för formellt skydd av skogsmark i Västra Götalands län*

Naturvårdsverket 2003 *Bildande och förvaltning av naturreservat Handbok*

Rapport 5264-0 ifrån Naturvårdsverket 2003 *Lokal förankring av naturvård – genom deltagande och dialog*

Skrivelse ifrån markägarna där man motsätter sig gruppmöten och önskar ett gemensamt möte. 2007-03-10, diarienummer 511-70728-2006

Intervjuade intressenter

Markägare/brukare 1

Markägare/brukare 2

Markägare/brukare 3

Markägare/brukare 4

Markägare/brukare 5

Markägare/brukare 6

Markägare/brukare 7

Markägare/brukare 8

Alexandersson Hans, naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

Blomberg Mats, näringspolitisk samordnare, Södra Skogsägarna

Emanuelsson Jonas förtroendevald Bengtsfors Södra, LRF

Grönberg Nelly, naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

Jahnert Johan, sakområdesansvarig från och med 1 januari 2009, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

Johansson Lars landsbygdseenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

Karlsson Maria, naturvårdshandläggare, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

Marcusson Eleonore, företagsutvecklare, LRF

Skalstad Bengt, skogskonsulent och naturvårdsansvarig Fyrbodalsdistrikt, Skogsstyrelsen

Wennerblom Tord, sakområdesansvarig till och med 31 december 2008, naturvårdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

Intervjuguide, markägarna/brukarna

1. Har du fått erforderlig information om naturvärdena på din mark? Varför dessa har ansetts som skyddsvärda? Samt varför man bedömer att dessa bör bevaras till eftervärlden?

2. Har du fått erforderlig information om inventeringsresultaten?

3. Har man från länsstyrelsens sida beaktat din egen kunskap om de naturvärden som finns i dina/era marker? Det vill säga de naturvärden som du anser är viktiga?

4. Hur har informationen fungerat från länsstyrelsens sida avseende planerna på reservatsbildning? Har informationen varierat över tid? Anser du att du har hållits uppdaterad om processen?

5. Hur har informationskanalerna sett ut? Brev, stormöten, personliga möten? Vilken av informationskanalerna anser du har fungerat bäst?

6. Anser du att processen har varit demokratisk och representativ? Har alla intressen fått lov att komma till tals? Har allas synpunkter beaktats, det vill säga inte bara markägarnas?
7. Har naturreservatsprocessen lett till att konflikter har skapats mellan er markägare eller andra intressenter? Om så är fallet, vilka konflikter rör det sig om?
8. Hur anser du att länsstyrelsen har hanterat processen, med tanke på flexibilitet och förmåga till att ändra inriktning om det har behövts? Har man varit anpassningsbara?
9. Tycker du att representanterna för länsstyrelsen har haft förmåga att sätta sig in din situation? Har man visat på att man besitter inlevelseförmåga?
10. Vad anser du om processens tidsaspekt? Har det tagit för lång tid? För kort tid? Hur lång tid bör sådana här processer ta?
11. Hur har dialogen och kommunikationen överlag fungerat under processen? Har det funnits ett givande och tagande? Har de olika parterna lyssnat på varandras åsikter och argument?
12. Har myndigheterna, länsstyrelsen varit tydliga med sina besked? Har man i erforderlig utsträckning informerat om ärendets gång? Eller, har du fått vänta på besked?
13. Hur har kontinuiteten varit i de personliga relationerna? Har samma person handhaft ärendet? Har det inneburit problem med att du har fått byta handläggare?
14. Anser du att det arbetssätt/metod som har anammats ifrån hösten 2006 fram till hösten 2009 är att rekommendera i andra liknande ärenden?
15. Genom den här processen har du fått en utökad insikt och förståelse för statens sätt att arbeta med områdesskydd? Varför man överhuvudtaget skyddar naturvärden och för vem man egentligen gör det?

Intervjuguide, representanterna för intresseorganisationerna

1. Har du som representant för en intresseorganisation fått erforderlig information om de naturvärden som finns på den berörda marken Ramdalen? Har markägarna fått det?
2. Har du fått erforderlig information om inventeringsresultaten? Anser du att markägaren i tillräckligt stor utsträckning har fått den informationen?
3. Anser du att länsstyrelsens i tillräckligt stor utsträckning har beaktat markägarnas egen kunskap om de naturvärden som de anser är viktiga på sina egna marker?
4. Vad anser du om hur informationen har fungerat från länsstyrelsens till er organisation avseende hela processen? Har informationen varierat över tid? Anser du att ni har hållits uppdaterade om processen?
5. Hur har informationskanalerna sett ut? Brev, stormöten, personliga möten? Vilken av informationskanalerna anser du har fungerat bäst?

6. Anser du att processen har varit demokratisk och representativ? Har alla intressen fått lov att komma till tals? Har allas synpunkter beaktats?
7. Har processen med reservatsbildning lett till att konflikter har skapats i lokalsamhället, mellan markägare eller andra intressenter? Om så är fallet, vilka konflikter rör det sig om?
8. Hur anser du att länsstyrelsen har hanterat processen, med tanke på flexibilitet och förmåga till att ändra inriktning om det har behövts? Har man varit anpassningsbara?
9. Tycker du att representanterna för länsstyrelsen har haft förmåga att sätt sig in i er situation som representanter för en intresseorganisation? Har myndigheterna/länsstyrelsen visat på inlevelseförmåga? Och framförallt vad anser du om den inlevelseförmåga länsstyrelsen har visat markägarna?
10. Vad anser du om processens tidsaspekt? Har det tagit för lång tid? För kort tid? Hur lång tid bör sådana här processer ta?
11. Hur har dialogen och kommunikationen överlag fungerat under processen? Har det funnits ett givande och tagande? Har de olika parterna/intressenterna lyssnat på varandras åsikter och argument?
12. Har myndigheterna, länsstyrelsen varit tydliga med sina besked? Har man i erforderlig utsträckning informerat om ärendets gång? Har du fått vänta på besked?
13. Hur har kontinuiteten varit i de personliga relationerna? Har samma person handhaft ärendet? Är det viktigt med kontinuitet i sådana här processer?
14. Anser du att det arbetssätt/metod som har anammats från hösten 2006 fram till hösten 2009 är att rekommendera i andra liknande ärenden? Vad finns det för och nackdelar?
15. Tror du att de markägare/brukare som har varit involverade i processen får en större förståelse för statens sätt att arbeta med områdesskydd? Förståelse för varför man skyddar natur och för vem man gör det.

Intervjuguide, områdesansvariga på naturvårdenheten, samt till personal på landsbygdsenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

1. Anser du att brukarna/markägarna har fått erforderlig information från länsstyrelsens om naturvärdena på sina marker? Information om varför naturvärdena anses som skyddsvärda?
2. Har markägarna fått tillräcklig information om inventeringsresultaten?
3. I vilken utsträckning har man ifrån länsstyrelsens sida beaktat markägarnas/andra intressenters kunskap om de naturvärden som de anser vara skyddsvärda i sina marker?
4. Vad anser du om hur informationen har fungerat från länsstyrelsen avseende planerna på områdesskydd? Har informationen varierat över tid? Anser ni att markägarna/berörda intressenter har hållits uppdaterade om processen?

5. Hur har informationskanalerna sett ut? Brev, stormöten, personliga möten? Vilken av informationskanalerna anser du har fungerat bäst?
6. Anser du att processen har varit demokratisk och representativ? Har alla intressen fått lov att komma till tals? Har allas synpunkter beaktats, det vill säga inte bara markägarnas?
7. Har processen med reservatsbildning lett till att konflikter har skapats i lokalsamhället, mellan markägare eller andra intressenter? Om så är fallet, vilka konflikter rör det sig om?
8. Hur anser du att länsstyrelsen har hanterat processen, med tanke på flexibilitet och förmåga till att ändra inriktning om det har behövts? Har man varit anpassningsbara?
9. Vad anser du om representanterna för länsstyrelsen inlevelseförmåga? Förmågan att sätta sig in i markägarnas/andra intressenters situation?
10. Vad anser du om processens tidsaspekt? Har det tagit för lång tid? För kort tid? Hur lång tid bör sådana här processer ta?
11. Hur har dialogen och kommunikationen överlag fungerat under processen? Har det funnits ett givande och tagande? Har de olika parterna/intressenterna lyssnat på varandras åsikter och argument?
12. Anser du att länsstyrelsen har varit tydliga i sina besked? Har man i erforderlig utsträckning informerat om ärendets gång? Eller, har markägarna/intressenterna fått vänta på besked?
13. Hur har kontinuiteten varit i de personliga relationerna? Är det viktigt med kontinuitet i sådana här processer?
14. Anser du att det arbetssätt/metoden som har anammats ifrån hösten 2006 fram till hösten 2009 är att rekommendera i andra liknande ärenden? Vad finns det för och nackdelar?
15. Tror du att de markägare som har varit involverade i processen får en större förståelse för statens sätt att arbeta med områdesskydd? Förståelse för varför man skyddar natur och för vem man gör det?

Intervjuguide, naturvårdshandläggarna, naturvårdenheten, Länsstyrelsen Västra Götaland

1. I vilken utsträckning har du gett information till markägarna om de naturvärden som finns i området? Varför dessa är skyddsvärda och varför de bör bevaras?
2. I vilken utsträckning och hur har du informerat om inventeringsresultaten?
3. I vilken utsträckning har du beaktat markägarnas/andra intressenters kunskaper om de naturvärden som de upplever är viktiga i deras marker/ i det berörda området.
4. Hur har informationen fungerat till de berörda intressenterna/markägarna beträffande planerna på att bilda naturreservat/områdesskydd? Har informationen varierat över tid? Anser du att markägarna har fått erforderlig information och hållits uppdaterade under hela processen?

5. Hur har informationskanalerna sett ut? Brev, stormöten, personliga möten? Vilken av informationskanalerna har fungerat bäst? Eller är ett komplement av alla att fördra? Finns det andra alternativ?
6. Anser du att processen har varit demokratisk och representativ? Har alla intressen fått lov att komma till tals? Har alla intressenters synpunkter beaktats?
7. Anser du att processen har lett till att konflikter har skapats i lokal samhället, mellan markägare/andra intressenter? Har länsstyrelsen varit medvetna om dessa konflikter? Om så är fallet, vilka konflikter rör det sig om?
8. Hur har ert arbetssätt fungerat beträffande flexibilitet och situationsanpassning? Finns det några utarbetade rutiner för länsstyrelsen ska gå tillväga?
9. Vad anser du om er inlevelseförmåga? I vilken utsträckning går det att förena inlevelseförmåga i förhållande till rollen som statens representant som ska se till att de miljöpolitiska målen uppfylls?
10. Vad anser du om processens tidsaspekt? Har det tagit för lång tid? För kort tid? Hur lång tid bör lokala förankringsprocesser ta?
11. Hur har dialogen och kommunikationen överlag fungerat under processen? Har det funnits ett givande och tagande? Har de olika parterna/intressenterna lyssnat på varandras åsikter och argument?
12. Anser du att ni har varit tydliga i era besked ifrån länsstyrelsen. Har ni i tillräcklig utsträckning informerat om ärendets gång? Har markägarna/intressenterna i vissa fall fått vänta alltför länge på besked?
13. Hur har kontinuiteten varit i de personliga relationerna? Är det viktigt med kontinuitet i sådana här processer?
14. Anser ni/du att det arbetssätt/process som har anammats ifrån hösten 2006 fram till hösten 2009 är att rekommendera i andra liknande ärenden? Vad finns det för för- och nackdelar?
15. Tror du att de markägare som har varit involverade i processen får en större förståelse för statens sätt att arbeta med områdesskydd? Förståelse för varför man skyddar natur och för vem man gör det?

Intervjuguide företrädare för skogsstyrelsen

1. Anser du att brukarna/markägarna har fått erforderlig information från länsstyrelsen om naturvärdena på sina marker? Information om varför naturvärden anses som skyddsvärda?
2. Har markägarna fått tillräcklig information om inventeringsresultaten?

- 3.** I vilken utsträckning anser du att länsstyrelsens har beaktat markägarnas/andra intressenters kunskap om de naturvärden som de anser vara skyddsvärda på sina marker/i området i Ramdalen?
- 4.** Vad anser du om hur informationen har fungerat från länsstyrelsen avseende planerna på reservatsbildning/områdesskydd? Har informationen varierat över tid? Anser du att markägarna/berörda intressenter har hållits uppdaterade om processen i tillräckligt hög grad?
- 5.** Hur har informationskanalerna sett ut? Brev, stormöten, personliga möten? Vilken av informationskanalerna anser du har fungerat bäst?
- 6.** Anser du att processen har varit demokratisk och representativ? Har alla intressen fått lov att komma till tals? Har allas synpunkter beaktats, det vill säga inte bara markägarnas?
- 7.** Har processen med reservatsbildning lett till att konflikter har skapats i lokalsamhället, mellan markägare eller andra intressenter? Om så är fallet, vilka konflikter rör det sig om?
- 8.** Hur anser du att länsstyrelsen har hanterat processen, med tanke på flexibilitet och förmåga till att ändra inriktning om det har behövts? Har man varit anpassningsbara?
- 9.** Vad anser du om representanterna för länsstyrelsen inlevelseförmåga? Förmågan att sätta sig in i markägarnas/andra intressenters situation?
- 10.** Vad anser du om processens tidsaspekt? Har det tagit för lång tid? För kort tid? Hur lång tid bör sådana här processer ta?
- 11.** Hur har dialogen och kommunikationen överlag fungerat under processen? Har det funnits ett givande och tagande? Har de olika parterna/intressenterna lyssnat på varandras åsikter och argument?
- 12.** Anser du att myndigheterna/länsstyrelsen har varit tydliga i sina besked? Har man i erforderlig utsträckning informerat om ärendets gång? Eller, har markägarna/intressenterna fått vänta på besked?
- 13.** Hur har kontinuiteten varit i de personliga relationerna? Är det viktigt med kontinuitet i sådana här processer?
- 14.** Anser ni/du att det arbetssätt/process som har anammats ifrån hösten 2006 fram till hösten 2009 är att rekommendera i andra liknande ärenden? Vad finns det för för- och nackdelar?
- 15.** Tror du att de markägare som har varit involverade i processen får en större förståelse för statens sätt att arbeta med områdesskydd? Förståelse för varför man skyddar natur och för vem man gör det?

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN